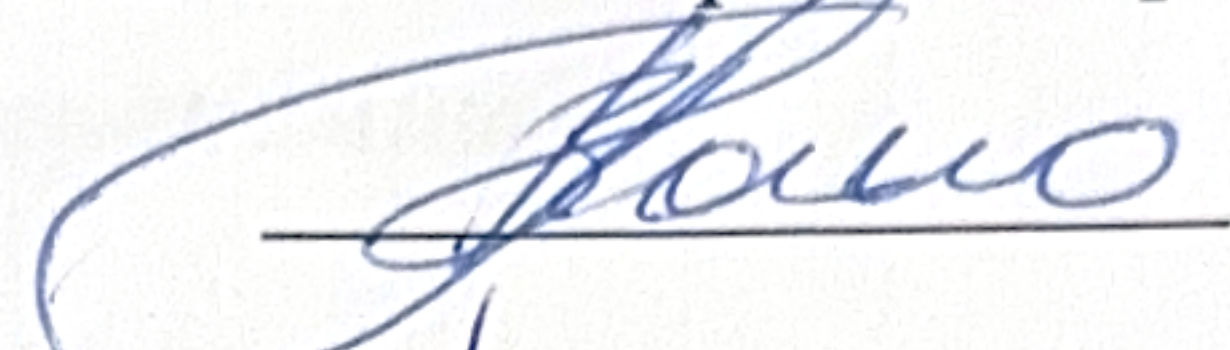

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра міжнародної економіки

«Допущено до захисту»

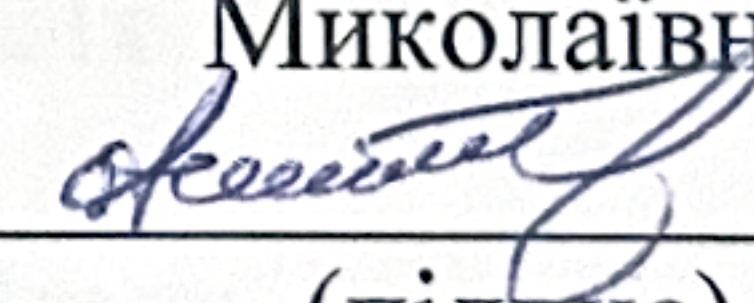
Завідувач кафедри
міжнародної економіки
доктор економічних наук,
професор
Лойко Валерія Вікторівна

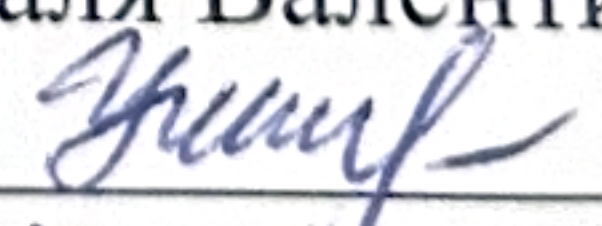

«08» грудня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: **«КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У
СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄС ТА УКРАЇНИ»**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«Міжнародна економіка»
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Галузь знань: 05 Соціальні та
поведінкові науки
Спеціальність: 051 Економіка
Кваліфікація: магістр з економіки

Виконала
студентка групи МЕМ-12414д
Курочка Олександра
Миколаївна

(підпис)

Науковий керівник
доктор економічних наук,
професор
Ушенко Наталя Валентинівна

(підпис)

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь – *магістр*

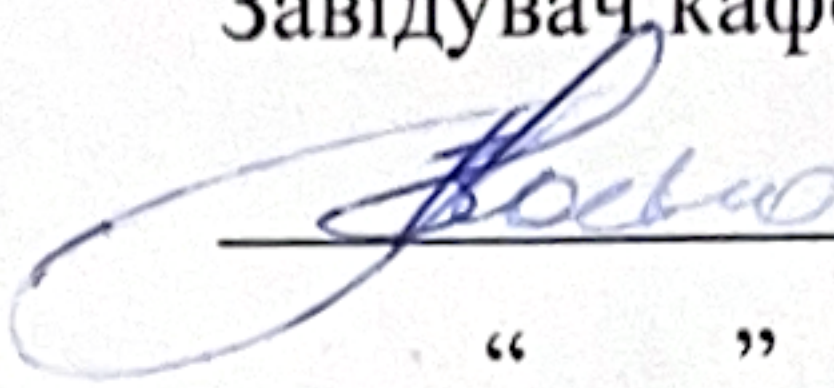
Галузь знань - *05 „Соціальні та поведінкові науки”*

Спеціальність - *051 Економіка*

Освітньо-професійна програма - *«Міжнародна економіка»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

 д.е.н., проф. В.В. Лойко
“ ” 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Курочка Олександра Миколаївна

1. Тема роботи - **«Концепція людського капіталу у стратегії сталого розвитку ЄС та України»**

Керівник роботи д. е. н., професор **Ушенко Наталя Валентинівна**
затверджені наказом від “ ” 20 року №

2. Строк подання студентом роботи “ 8 ” грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи (підготувати при роботі на кафедрі міжнародної економіки по затвердженому плану:

Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження людського капіталу як фактору сталого розвитку

1.1 Сутність та характеристика людського капіталу

1.2 Становлення теорії людського капіталу

1.3 Сталий розвиток в контексті інвестицій у людський капітал

Розділ 2. Роль людського капіталу в стратегії сталого розвитку Європейського Союзу та України

2.1 Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Європейському Союзі

2.2 Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Україні

2.3 Економетричний аналіз факторів формування людського капіталу

Розділ 3. Напрями забезпечення сталого розвитку людського капіталу в

Україні

3.1 Міжнародний досвід забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі

3.2 Стратегія сталого розвитку України до 2030 року в контексті людського капіталу

3.3 Напрями вдосконалення сталого розвитку людського капіталу в економіці воєнного та післявоєнного становлення України

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) :

- узагальнити сутність та характеристику людського капіталу;
- виявити основи становлення теорії людського капіталу;
- охарактеризувати сталий розвиток в контексті інвестицій в людський капітал;
- проаналізувати тенденції розвитку людського капіталу в Європейському Союзі;
- проаналізувати тенденції розвитку людського капіталу в Україні;
- здійснити економетричний аналіз факторів формування людського капіталу;
- розробити шляхи міжнародного досвіду забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі;
- охарактеризувати стратегію сталого розвитку України до 2030 року в контексті людського капіталу;
- розробити напрями реалізації сталого розвитку людського капіталу в економіці воєнного та післявоєнного становлення України.

5. Перелік графічного матеріалу (матеріали до затвердженого розділу кваліфікаційної магістерської роботи):

Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження людського капіталу як фактору сталого розвитку

Розділ 2. Роль людського капіталу в стратегії сталого розвитку Європейського Союзу та України

Розділ 3. Напрями забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Україні

6. Дата видачі завдання “__” _____ 2025 року

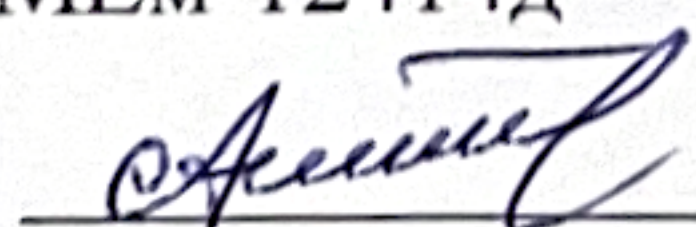
Керівник Ушнів У. Ушнів (підпис)

Завдання прийняв до виконання О. Курочка (підпис)

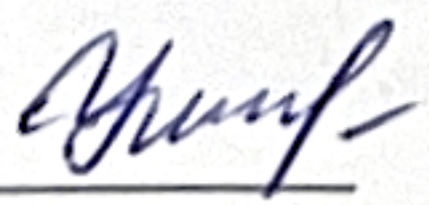
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Визначення мети та завдань кваліфікаційної магістерської роботи	03.02.2025-16.02.2025	Виконано
2.	Оформлення плану кваліфікаційної магістерської роботи	17.02.2025-02.03.2025	Виконано
3.	Підготовка першого розділу кваліфікаційної магістерської роботи	03.03.2025-04.05.2025	Виконано
4.	Підготовка другого розділу кваліфікаційної магістерської роботи	05.05.2025-29.06.2025	Виконано
5.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної магістерської роботи	30.06.2025-07.09.2025	Виконано
6.	Оформлення вступу та висновків	08.09.2025-05.10.2025	Виконано
7.	Проведення попереднього захисту кваліфікаційної магістерської роботи	06.10.2025-17.11.2025	Виконано
8.	Подання кваліфікаційної магістерської роботи на кафедру для перевірки тексту на рівень оригінальності та отримання зовнішньої рецензії	17.11.2025-23.11.2025	Виконано
9.	Підготовка до захисту кваліфікаційної магістерської роботи	24.11.2025-30.11.2025	Виконано
10.	Оформлення доповіді захисту кваліфікаційної магістерської роботи	01.12.2025-07.12.2025	Виконано
11.	Оформлення роздаткового матеріалу до захисту кваліфікаційної магістерської роботи	08.12.2025-11.12.2025	Виконано
12.	Захист кваліфікаційної магістерської роботи	15.12.2025	Виконано

Студентка групи МЕМ-12414д

Курочка Олександра Миколаївна

Науковий керівник д. е. н., професор

Ушенко Наталя Валентинівна

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної магістерської роботи
студентки Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Курочка Олександра Миколаївна
Тема: Концепція людського капіталу у стратегії сталого розвитку ЄС та України

Загальний обсяг роботи складає 59 сторінок.

Містить 7 таблиць, 17 рисунків, 114 літературних джерел, 3 додатки.

Актуальність дослідження полягає в тому, що історичні фундатори теорії людського капіталу визначали його як запас знань, навичок, мотивацій, що здійснюється через інвестування в освіту, охорону здоров'я, нагромадження професійного досвіду, пошук інформації, виробничу мобільність. Його розвиток буде особливо актуальним для післявоєнної відбудови України, оскільки ефективність інституціональної та технологічної модернізації нашого суспільства багато у чому буде визначатися якістю національного людського капіталу. Цільові соціально-економічні інвестиції, спрямовані в сфери освіти, науки, охорони здоров'я та соціальну інфраструктуру є життєво важливими для пришвидшення темпів та характеру масштабного відновлення нашої країни.

Метою дослідження є розробка напрямів сталого розвитку людського капіталу в Україні відповідно потреб повоєнного періоду.

Об'єктом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку людського капіталу в діяльності країн світу.

Предметом дослідження є проведення аналізу розвитку людського капіталу в Європейському Союзі та в Україні в контексті сталого розвитку.

Використані методи наукового дослідження - системний підхід – для визначення об'єкта та предмета дослідження; абстрактно-логічний – при теоретичних узв'язуваннях праць вітчизняних та зарубіжних вчених; методи проведення аналізу індексів людського розвитку в Європейському Союзі та в Україні; графічний та табличний методи – при наданні наочності матеріалу дослідження.

Наукова значущість отриманих результатів дослідження полягає в доведенні основних засад концепції розвитку людського капіталу у стратегії сталого розвитку України.

У першому розділі проведений аналіз теоретичних аспектів дослідження людського капіталу як фактору сталого розвитку, в якому за результатами досліджень науковців світу показано, що людський капітал – це сукупність знань, навичок, здоров'я, досвіду та інших якостей людини, які впливають на її продуктивність, заробітну плату та якість життя, при цьому на відміну від фізичного капіталу (машини, будівлі), людський капітал нематеріальний, але грає ключову роль у економічному розвитку держав світу.

У другому розділі проаналізована роль людського капіталу в стратегії сталого розвитку Європейського Союзу та України, де проведений

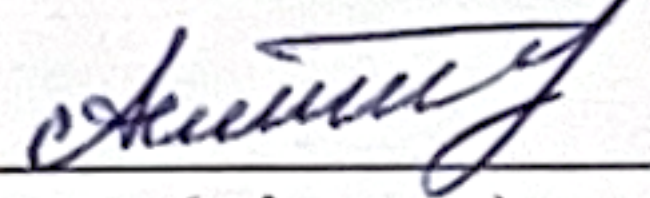
порівняльний аналіз між країнами «Найвищої групи» (Німеччина № 5 та Франція № 26) і Україною (87 рейтингове місце в «Високій групі») дозволяє зробити висновки, що реальне положення України в рейтингу Індексу людського розвитку (ІЛР) дійсно відповідає значному зниженню показників життя людини, навчання людини та розподілу ВНД на 1 людину відносно найвищих показників «Найвищої групи», а різниця між показниками є програмою розвитку всіх факторів підвищення Індексу розвитку людини в Україні.

У третьому розділі обґрунтовано напрями сталого розвитку людського капіталу в Україні, де за даними звіту RDNA4 Світового банку у 2025 році зафіксовано, що розвиток людського потенціалу є ключовим фактором післявоєнного відновлення України, в якому найбільшими перешкодами воєнного періоду є демографічні втрати, масова міграція, руйнування освітньої та наукової інфраструктури, а також скорочення ринку праці.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що проведений аналіз перспектив воєнного та післявоєнного розвитку людського потенціалу є ключовим фактором післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: *сталий розвиток, людський капітал, здоров'я, навчання, доходи, міграція, повоєнне відновлення, ринок праці.*

Студентка -

(підпис)

Курочка Олександра Миколаївна

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ФАКТОРУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1 Сутність та характеристика людського капіталу	6
1.2 Становлення теорії людського капіталу.....	9
1.3 Сталий розвиток в контексті інвестицій у людський капітал.....	13
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ.....	16
2.1 Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Європейському Союзі.....	16
2.2 Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Україні.....	27
2.3 Економетричний аналіз факторів формування людського капіталу.....	34
Висновки до розділу 2.....	39
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ.....	40
3.1 Міжнародний досвід забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі.....	40
3.2 Стратегія сталого розвитку України до 2030 року в контексті людського капіталу.....	46
3.3 Напрями вдосконалення сталого розвитку людського капіталу в економіці воєнного та післявоєнного становлення України.....	49
Висновки до розділу 3.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми магістерського дослідження полягає в тому, що сучасний розвиток теорії людського капіталу є основою предмету накопичення запасу знань, навичок, мотивацій людського суспільства, яке є результатом спеціальних видів інвестування в удосконалення освіти, охорони здоров'я, нагромадження професійного досвіду, пошуку інформації, виробничої мобільності. Післявоєнна відбудова України є результатом інституціональної та технологічної модернізації суспільства, яке визначається ефективністю та якістю національного людського капіталу. Плануємі цільові соціально-економічні інвестиції в розвиток сфер освіти, науки, охорони здоров'я та соціальну інфраструктуру є надзвичайно важливими для прискорення темпів та характеру масштабного післявоєнного відновлення України.

Наукове визначення людського капіталу та обґрунтування вирішальної ролі розвитку людських ресурсів пов'язано з іменами таких економістів, як Т. Шульц, Г. Беккер, Дж. Мінсер, Р. Лукаса, П. Ромера, Г. Мэнкью, Д. Ромера. Питанням становлення та розвитку людського капіталу в Україні приділили увагу багато вітчизняних вчених, зокрема Бабічев А., Пелюх О., Білик О.М., Богиня Д.П., Грішнова О.А., Боднар К. В., Галушка З., Гинда С.М., Гинда О.М., Демченко О. В., Іванюта С.П., Якушенко Л.М., Замараєв А.В., Карпенко А.В., Кічурчак М.В., Компанієць В.В., Кожушко Р.Ю., Ушенко Н. В., Лукашевич В.М., Луценко Ю.О., Єгоров Б.В., Мельничук Д.П., Озекін А.В., Олієвська М. Г., Бондаренко Д. В., Омельчук О. М., Ватрас В. А., Подра О. П., Островерхов В.М., Пилипенко Ю.І., Швець А.С., Плавкова Д.Д., Руда М.В., Мазурик М.М., Рябоволик Т. Ф., Андросук І. О., Самборська О.Ю., Терещенко Д.А., Хромов М., Шелухін В.А., Шумська С. С.

Об'єктом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку людського капіталу в діяльності країн світу.

Предметом дослідження є проведення аналізу розвитку людського

капіталу в Європейському Союзі та в Україні в контексті сталого розвитку.

Метою дослідження є розробка напрямів сталого розвитку людського капіталу в Україні відповідно потреб повоєнний період.

Досягнення мети дослідження зумовило **необхідність постановки і вирішення таких завдань**:

- узагальнити сутність та характеристику людського капіталу;
- виявити основи становлення теорії людського капіталу;
- охарактеризувати сталий розвиток в контексті інвестицій в людський капітал;
- проаналізувати тенденції розвитку людського капіталу в Європейському Союзі;
- проаналізувати тенденції розвитку людського капіталу в Україні;
- здійснити економетричний аналіз факторів формування людського капіталу;
- розробити шляхи міжнародного досвіду забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі;
- охарактеризувати стратегію сталого розвитку України до 2030 року в контексті людського капіталу;
- розробити напрями реалізації сталого розвитку людського капіталу в економіці воєнного та післявоєнного становлення України.

Методи дослідження: системний підхід – для визначення об’єкта та предмета дослідження; абстрактно–логічний – при теоретичних узагальнених праць вітчизняних та зарубіжних вчених; методи проведення аналізу індексів людського розвитку в Європейському Союзі та в Україні; графічний та табличний методи – при наданні наочності матеріалу дослідження.

Інформаційна база дослідження відображає перелік законодавчих та нормативних документів по здійсненню організації та аналізу індексів розвитку людського капіталу в Україні, статистична інформація Державної служби статистики України, монографії та статті в науковій періодиці щодо проведення аналізу показників індексів людського розвитку.

Теоретична значущість отриманих результатів дослідження полягає в доведенні основних засад концепції розвитку людського капіталу у стратегії сталого розвитку ЄС та України.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в тому, що проведений аналіз формує перспективи воєнного та післявоєнного розвитку людського потенціалу, що є ключовим фактором післявоєнного відновлення України.

Публікації та апробація результатів. Результати дослідження опубліковано у 1 науковій статті у фаховому збірнику з економіки загальним обсягом 0,4 д.а. у співавторстві, де автору належить 0,2 д.а. Апробація результатів дослідження здійснена на IV Міжнародній науково-практичній конференції ««Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (м. Київ, 4-5 листопада 2025 р.) та опубліковано у 1 тезах обсягом 0,1 д.а.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи складає 59 стор. з розміщенням в тексті 17 рисунків та 7 таблиць, список використаних джерел із 114 найменувань, 3 додатки на 19 стор.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ФАКТОРУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1 Сутність та характеристика людського капіталу

Людський капітал – це ключовий ресурс сучасного суспільства, який визначає конкурентоспроможність окремих людей, компаній і цілих держав, а його розвиток вимагає постійних інвестицій у освіту, здоров'я та професійний ріст [60].

Людський капітал є накопиченням спеціальних нематеріальних активів економічної цінності досвіду та навичок людського суспільства, в які входять освіта, навчання, інтелект, навички, здоров'я, лояльність і креативність, відповідальність працівників [49].

Людський капітал за визначенням науковця Шелухіна В.А. – це перспективні немонетарні вигоди від людського персоналу, а основні терміни мають певне трактування [84]:

- людський капітал є невід'ємним та безпосереднім носієм людини;
- ресурси людського капіталу включають основні засоби для поліпшення соціального статусу та соціальній мобільності людини;
- невід'ємність ресурсів людського капіталу існує тільки всередині людського суспільства;
- зміст знання існує у соціальних відносинах при особистісному застосуванні між людьми, а поточний зміст знань реконструюється при використанні наданих знань у конкретних ситуаціях.

До основних компонентів «людського капіталу» можемо зарахувати [84]:

- кваліфікація - як наявність рівня освіти та необхідного рівня професійних знань і досвіду;

- соціальні компетентності - наявність достатнього рівня комунікативних, організаційних, рекреаційних навичок та моральної мотивації;

- наявність у людини поведінкових установ - наполегливість, пунктуальність, стресостійкість;

- стан здоров'я;

- зовнішність.

Стратегії операціоналізації людського капіталу мають враховувати певні обставини [84]:

- 1) історично необхідно враховувати кваліфікацію та здоров'я людини як основу статусу успішності інституційних чинників накопичення людського капіталу в часі;

- 2) необхідно враховувати відсутність необхідного досвіду на старті трудової активності, а необхідні знання в людини не апробованими, тому треба враховувати початкові соціальні компетентності і/чи поведінкові установки стартової установки людського капіталу.

Основні характеристики людського капіталу за програмою «Горизонт 2020» складаються з наступних характеристик [60]:

1. Нематеріальність людського капіталу:

- Не можна торгувати безпосередньо (як товар), але він реалізується через працю та інтелектуальну діяльність;

- Вкладення в людський капітал (освіта, здоров'я) не мають фізичної форми, але приносять дохід у майбутньому.

2. Накопичуваність людського капіталу:

- Людський капітал формується протягом життя (навчання, досвід, тренінги);

- Може зростати (якщо інвестувати в розвиток) або зменшуватися (через старіння, втрату кваліфікації).

3. Взаємозв'язок людського капіталу із продуктивністю:

- Чим вищий рівень знань і навичок, тим більшу цінність створює працівник;

- Високкокваліфіковані фахівці отримують вищі зарплати.

4. Довгостроковість інвестицій в людський капітал:

- Освіта та професійний розвиток дають віддачу не відразу, а через роки;

- вища освіта може окупитися лише через 5–10 років роботи.

5. Мобільність людського капіталу:

- Людський капітал може «переміщатися» разом із людиною (еміграція, зміна роботи);

- Талановиті спеціалісти часто переїжджають у країни з кращими умовами.

6. Вплив людського капіталу на економіку:

- Країни з високим рівнем людського капіталу мають сильнішу економіку;

- Інновації та технологічний прогрес залежать від якості людських ресурсів.

7. Схильність до морального зношування людського капіталу:

- Якщо знання не оновлюються, вони застарівають (через технічний прогрес);

- Потрібне постійне навчання.

8. Соціальна складова людського капіталу:

- Людський капітал включає не лише професійні навички, а й комунікабельність, креативність, емоційний інтелект;

- М'які навички (soft skills) стають все важливішими у сучасному світі.

Людський капітал – це внесок у соціально-економічний розвиток суспільства за рахунок її інтелекту, здоров'я, знань, навичок, і якості життя та людської праці людини [49].

1.2 Становлення теорії людського капіталу

У сучасних умовах можливості соціально-економічного прогресу людства у всіх сферах суспільного життя є результатом постійних технічних, технологічних, соціальних новаціями та інноваційних рішень [46].

У фундаментальній роботі Д. Мельничука розглядається в умовах особливостей формування та продуктивного використання людського капіталу в сфері соціально-трудових відносин, системи освіти та професійної підготовки в Україні [29].

В монографії О. Грішнєвої в аналізі системи людського капіталу на всіх рівнях економічної діяльності особливо висвітлене його формування в системі освіти і професійної підготовки [14].

Перше визначення даної категорії «людський капітал» належить американському досліднику Т. Шульцу, який вказував про розуміння капіталу, як такого, що дозволяє приступити до подальшого поділу цілого на частини: на людський капітал та на нелюдський капітал. За висновками Т. Шульца «Людський капітал» об'єднує знання, здібності і психологічні особливості людини як основного джерела зростання її доходів і багатства людського суспільства.

Наукові дослідники Т. Шульц та Г. Бекер сформулювали наступні положення економічної природи теорії людського капіталу [90 - 91]:

- людський капітал визначається як запас знань, навичок, мотивацій, що впроваджується в системи освіти, охорони здоров'я, професійного досвіду, пошуку інформації та розвитку виробничої мобільності;
- доведено, що принципові відмінності між людським та речовим капіталом є одночасно джерелом додаткового доходу у діяльність суспільства;
- за рахунок зростання інвестицій у людський капітал суттєво зростає ефективна структура заробітної плати;
- важливість інвестицій у людський капітал випереджає ефективність вкладення інвестицій у власність речовим капіталом;

– інвестиції в людський капітал в суспільстві досягають фактичного зростання продукту і одночасно впроваджують рівномірний його розподіл.

Наукові дослідники в Україні Грішнова О.А., Лукашевич В.М., Ушенко Н.В. трактують «людський капітал» як:

- сформований за рахунок інвестицій і накопичений в людському капіталі додатковий рівень здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій та інших продуктивних якостей [14];

- структура ефективної структури людського капіталу в суспільстві, яка визначає зростання стану здоров'я, обсягу знань, рівня професійних здатностей, кваліфікації й мобільності, культурного розвитку, а також мотивації [27];

- людський капітал формує нову економічну категорію економічних відносин суспільства з людьми як носієм трудових функцій, знань, економічних інтересів та суспільного відтворення [26, 78].

Важливим кроком на шляху практичного визнання теорії людського капіталу стало кількісне вимірювання людського капіталу провідними міжнародними організаціями: Світовим Банком (СБ) та Міжнародним Банком Реконструкції та Розвитку (МБРР) [96], Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) [102], Міжнародним економічним форумом (МЕФ) [113] та Організацією Об'єднаних Націй (ООН) [95].

З методологічної точки зору трактування сутності та складу «людського капіталу» складаються з наступних визначень:

- у звітах ОЕСР елементи «людського капіталу» - знання, навички, вміння, компетенції, а також показники фізичного, емоційного та психічного здоров'я [102];

- UNDP ООН додатково включає в склад «людського капіталу» ВВП на душу населення країни, а також професії і досвід робочої сили [95];

- для Світового банку та МБРР «людський капітал» - знання, навички та здоров'я людей [96].

На думку науковця Старостіної А. будь-яка економічна категорія чи поняття має складатися з трьох основних складових [73]:

- перша складова описує найбільш суттєву сторону явища, яке досліджується;
- в другій складовій вказується розгортання сутності явища в рамках визначеного змісту;
- в третій складовій визначається категорії (поняття) - результат в економічній системі для реалізація явища».

До ключової риси, яка характеризує зміст людського капіталу, науковці відносять застосування сутнісних характеристик в економічній діяльності та здатність людського капіталу приносити дохід його власнику (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Структура категорії «людський капітал»

	Автор (організація)	Суть явища	Зміст явища	Результат реалізації явищ
1	Голдін С. [98]	ЛК – це накопичений запас звичок, знань, соціальних і особистісних атрибутів	ЛК - здатність і виконувати працю	ЛК – це мета економічної цінності
2	Самборська О. Ю. [64]	ЛК - накопичений людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій	ЛК цілеспрямовано використовується в суспільному виробництві	ЛК впливає на зростання доходів його власника
3	Мельничук Д. П. [29]	ЛК є економічним активом накопичення знань та доцільної видозміни продуктивних спроможностей суспільства в цілому	ЛК -навики навчання та здоров'я в ході трудової діяльності	ЛК - дохід учасникам інвестиційно-виробничого процесу
4	Грішнова О. А. [14]	ЛК - накопичення людьми запасів здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій	ЛК - сприяє зростанню продуктивності праці	ЛК - зростання доходів його власника
5	Лукашевич В. М. [27]	ЛК - стан здоров'я, обсяг знань, рівень професійних здатностей, кваліфікації й мобільності, культури і мотивацію	ЛК - інвестицій, продуктивна участь відтворення матеріальних і духовних благ	ЛК - забезпечує їхньому носію одержання відповідного доходу

Продовження табл. 1.1

	Автор (організація)	Суть явища	Зміст явища	Результат реалізації явищ
6	Островецький В. М. [35]	ЛК - накопичення знань, умінь, компетенцій, а також запасу здоров'я		ЛК - використання, відтворення і передавання досвіду та фактів діяльності людей
7	Прушківська Е. В., Переверзева А. В. [58]	ЛК - накопичення людиною запасів здібностей, знань, навичок, умінь	ЛК - сфера суспільного відтворення, зростання продуктивності	ЛК впливає на збільшення доходів людини
8	Організація об'єднаних націй [95]	ЛК – знання, навички, компетенції та атрибути	ЛК - виховання, освіта, навчання на виробництві, неформальному навчанні, охороні здоров'я, міграції	
9	Організація економічного співробітництва та розвитку [102]	ЛК – навички і компетенції	ЛК - набуті при народженні здібності, деякі аспекти мотивації і поведінки, а також такі атрибути, як фізичне, емоційне та психічне здоров'я людей	
10	Всесвітній економічний форум [113]	ЛК – нагромадження навичок населення, широта та глибина використання спеціалізованих навичок в роботі	ЛК – це рівень освіти поколінь, як результат минулих інвестицій в освіту, освіта робочої сили покоління та подальше підвищення кваліфікації та перекваліфікації поточної робочої сили	
11	Світовий банк [96]	ЛК – накопичення знань, навичок та здоров'я людським суспільством	ЛК - реалізація потенціалу як продуктивних членів суспільств	ЛК - спроможності для приватних осіб, суспільств та країн

Джерело: побудоване за даними [14] [95], [102], [113], [96]

«Людський капітал» - це сукупність набутих від природи та отриманих в процесі навчання знань, вмінь, навичок та здібностей людини для принесення їй певного доходу за рахунок соціально-економічних інвестицій [46]:

- інвестиції у середню освіту та сферу виховання;
- інвестиції у середньо – професійну і вищу освіту на науково-дослідницький сектор;
- інвестиції у навчання на робочому місці;
- інвестиції в сферу охорони здоров'я та соціальну інфраструктуру.

1.3 Сталий розвиток в контексті інвестицій у людський капітал

Сталий розвиток — це такий розвиток суспільства, при якому стратегія сталого розвитку має на меті визначити шлях розвитку суспільства, що мінімізує виникнення умов загрози життя майбутніх поколінь цивілізації [87].

«Людський капітал» є основним чинником реалізації концепції сталого розвитку ООН, оскільки людське суспільство є центром уваги як на національному, так і на міжнародному рівні [95].

«Людський капітал» характеризується вартістю інвестицій у людське суспільство, що формують, накопичують та реалізують її знання, здібності, навички і вміння, а також забезпечують зростання вартості та отримання суспільного доходу [9].

«Людський потенціал» є багатогранною економічною категорією, що свідчить про формування і розвиток концепції людського потенціалу з наступними концепціями [62]:

- інтелектуальний капітал (формування знань в економічній вартості, унікальні можливості людини);
- теорія людського капіталу (економічне удосконалення людини як фактора виробництва);
- соціальний капітал (мережа соціальних зв'язків довіри);
- стійкий розвиток (забезпечення гідного рівня життя людей в навколишньому середовищі);
- розвиток людського потенціалу (первинна самоцінність людського розвитку індивіда);
- поведінкова економіка (вплив психології на рішення людей в різних економічних ситуаціях);
- нова інформаційна економіка (перетворення інформаційних продуктів і послуг в об'єкт виробництва та споживання);
- економіка знань (зростання і рушійні сили економічного розвитку на основі знань).

«Людський потенціал» складається з наступних напрямів: демографічна, природня, громадянська, культурна, духовно-моральна, соціальна, освітня, трудова, інноваційна, інтелектуальна (формує когнітивні, емоційні та креативні компетентності) [62].

Основними факторами впливу на людський потенціал є наступні [62]:

- економічні (обсяг ВВП, структура економіки, рівень зайнятості, темпи інфляції, вартість інвестиційних ресурсів);
- політичні (державна політика, регулювання та контроль, стабільність влади, рівень корупції);
- соціально-культурні (рівень розвитку освіти, демографічні тенденції, активність профспілок, державні програми);
- екологічні (природно-кліматичні умови, екологічна ситуація, наявність ресурсів);
- технологічні (рівень техніки і технологій, науково-технічний рівень виробництва, кваліфікаційні умови).

Інвестиції в людський капітал – це довгострокові вкладення ресурсів у розвиток здібностей, знань, здоров'я та професійних якостей людини з метою підвищення її продуктивності, доходів та якості життя [61] .

Основні форми інвестицій у людський капітал є наступними [61]:

1. Інвестиції в систему «Освіта та навчання»:
 - формальна освіта (школа, університет, курси);
 - неформальне навчання (майстер-класи, тренінги, самоосвіта);
 - професійна підготовка та підвищення кваліфікації.
2. Інвестиції в систему «Охорона здоров'я»:
 - профілактика захворювань, медичні огляди;
 - здорове харчування, спорт, відпочинок;
 - психологічне благополуччя.
3. Інвестиції в систему «Мобільність і адаптація»:
 - міграція для кращих умов праці чи навчання;
 - вивчення іноземних мов;

- розвиток соціальних навичок (комунікабельність, лідерство).

4. Інвестиції в систему «Досвід і практика»:

- стажування, волонтерство, робота за спеціальністю;
- участь у дослідницьких або інноваційних проектах.

Перераховані інвестиції важливі для розвитку людського капіталу з метою зростання ефективності людського капіталу:

- зростання продуктивності – кращі навички = вища ефективність;
- підвищення заробітної плати – кваліфіковані фахівці отримують більше можливостей для розвитку людського капіталу;
- економічне зростання – інвестиції в людей стимулюють розвиток країни;
- конкурентоспроможність – освічені, здорові люди адаптуються до змін;
- соціальний розвиток – зменшення нерівності, покращення якості життя.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження теоретичних аспектів людського капіталу як фактору сталого розвитку дає можливість сформулювати наступні показники:

1. Сутність та характеристика людського капіталу є характеристикою нематеріального розвитку при спрямуванні на формування, накопичення та реалізацію у продуктивній діяльності знань, здібностей, навичок і вмінь для зростання загального доходу суспільства.

2. Основами становлення теорії людського капіталу є висновок, що нагромадження людського капіталу (ЛК) є основою продовження технічного прогресу, засобом, що може забезпечити зниження економічного дефіциту та забезпечити оптимальніше перетворення природних ресурсів у виробничі на основі використання інтелектуально-інноваційних технологій.

3. Сталий розвиток в контексті інвестицій в людський капітал заснований в реалізації концепції сталого розвитку ООН, оскільки людське суспільство є центром уваги як на національному, так і на міжнародному рівні.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

2.1 Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Європейському Союзі

Міжкраїнне дослідження стану створення та застосування такого ресурсу як людський капітал в світі та Україні з актуальністю визначення його складових є важливим, оскільки практика провідних країн світу показала, що ефективність розвитку економічної та соціальної систем суттєво залежить від людського капіталу та його відтворення [26].

Міжкраїнний моніторинг стану та динаміки розвитку людського капіталу використовує аналітичні дані трьох міжнародних індикаторів:

1. Human Development Index (HDI) - центр UNDP (United Nations Development Programme in UN) [95];
2. The Human Capital Index (HCI) - Світовий банк [96];
3. Global Social Progress Index (GSPI) - Social Progress Imperative та AlTi Tiedemann Global [97].

Міжкраїнне порівняння рівнів людського капіталу в розподілі країн світу на 4 групи по класифікації світового департаменту UNDP (HDI): «Very high human development», «High human development», «Medium human development», «Low human development» [95].

Індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI) включає такі компоненти, як очікувана тривалість життя, середня тривалість та очікуєма тривалість освіти і ВВП на душу населення на рік. HDI дозволяє порівнювати рівень розвитку між різними країнами та відслідковувати динаміку змін у людському розвитку протягом часу (табл. 2.1), де наведені рівні задіяні з «Стратегічних цілей розвитку» [82].

Таблиця 2.1

Алгоритми розрахунку рівнів індексу людського розвитку HDI (Human Development Index - UNDP)

Індекс тривалості життя (роки)	Індекс середньої тривалості навчання (роки)	Індекс очікуємої тривалості навчання (роки)	Індекс ВВП на душу населення, дол. США на рік
Індекс тривалості життя (LEI): LEI = 1 при тривалості життя 85 років; LEI = 0, коли тривалість життя не перевищує 20 років	Індекс середньої тривалості навчання (MYSI) MYSI = 15 років середній максимум показника на 2025 рік.	Індекс очікуємої тривалості навчання (EYSI). EYSI = 18 років - рівень отримання ступеня <u>магістра</u> у більшості країн.	Індекс дорівнює 1, коли ВВП на душу населення становить 75 000 тисяч доларів на рік, 0, коли ВВП на душу населення становить 100 доларів на рік.

Джерело: побудовано перекладом сайту Human Development Index (HDI) [95]

Індекс розвитку людського потенціалу (Human Capital Index, HCI) оцінює вклад країн у розвиток людського капіталу, при цьому окремо враховує досягнуті рівні освіти, здоров'я і підготовки працівників (табл. 2.2) [96].

Таблиця 2.2

Алгоритми розрахунку 12 рівнів стану людського капіталу HCI (Human Capital Country) в Україні 2024 р.

Раннє дитинство	Шкільний вік	Молодь	Дорослі
1) Рівень смертності. у кількості померлих на 1000 живонароджених	1) Рівень смертності дітей віком 5-14 років	1) Рівень грамотності молоді. Частка молоді (віком 15-24 років), яка є грамотною,	1) Участь жінок у % від жіночого працездатного населення (до 25+)
2) Рівень вакцинації АКДС, третя доза. Відсоткова кількість немовлят, що отримали третю дозу	2) Рівень завершення початкової школи. Рівень завершення початкової школи становить %	2) Рівень народжень підлітків - на кожні 1000 жінок віком 15-19 років	2. Тривалість життя при народженні.
3) Валовий коефіцієнт зарахування до дошкільних закладів. Коефіцієнт зарахування (%)	3) Чистий рівень зарахування до школи, нижча середня освіта. Відсоток дітей нижчого середнього шкільного віку, %	3) Рівень безробіття молоді - безробітна молодь (віком 15-24 pp.)	3) Рівень безробіття дорослих - безробітні дорослі (віком 25 – 65 pp.)

Джерело: побудовано перекладом сайту Human Capital Index (HCI) [96]

Індекс соціального розвитку (Social Progress Index, SPI) при оцінюванні рівня соціального і економічного розвитку країн використовує показники: основні людські потреби, освіта, здоров'я, освіченість і доступ до базових послуг (табл. 2.3) [97].

Таблиця 2.3

Оцінка рівнів Глобального індексу соціального прогресу ASP (Global Social Progress Index)

Основні потреби	Основні показники добробуту	Основні можливості
1) Водопостачання та санітарія: а) Базові послуги водопостачання б) Базові санітарні послуги в) Небезпечна вода, санітарія та гігієна г) Задоволеність якістю води	1) Базова освіта а) Зарахування до початкової школи б) Навчання у середній школі г) Гендерний паритет у середній освіті д) Рівний доступ до якісної освіти е) Діти ростуть і навчаються	1) Права та голос а) Політичні права б) Свобода мирних зібрань в) Індекс рівності перед законом та індивідуальних свобод г) Рівність прав д) Сприйняття корупції
2) Житло а) Доступ до електроенергії б) Забруднення повітря в домогосподарствах в) Незадоволення доступністю житла г) Використання чистого палива та технологій для приготування їжі	2) Інформація та комунікації а) Користувачі мобільних телефонів б) Користувачі Інтернету в) Доступ до онлайн-управління г) Всесвітній індекс свободи преси	2) Свобода та вибір а) Вразлива зайнятість б) Ранні шлюби в) Задоволений попит на контрацепцію г) Свобода над життєвим вибором д) Репресії щодо організацій громадянського суспільства
3) Безпека а) Міжособистісне насильство б) Насильство з боку інтимного партнера в) Крадіжка грошей г) Відчуття безпеки під час прогулянок на самоті д) Травми, пов'язані з транспортом	3) Здоров'я а) Тривалість життя у 65 років б) Неінфекційні захворювання в) Доступ до основних медичних послуг г) Рівний доступ до якісної медичної допомоги д) Проблеми зі здоров'ям	3) Інклюзивне суспільство а) Прийняття геїв та лесбіянок б) Дискримінація та насильство щодо меншин в) Індекс рівного доступу г) Розраховувати на допомогу д) Молодь не навчається, не працює та не навчається
	4) Якість навколишнього середовища а) Забруднення зовнішнього повітря б) Забруднення твердими частинками в) Вплив свинцю г) Утилізація відходів	4) Вища освіта а) Очікувана тривалість навчання у вищій освіті б) Жінки з вищою освітою в) Університети, що оцінюються за якістю е) Академічна свобода

Джерело: побудовано перекладом сайту Global Social Progress Index [97]

На рис. 2.1 побудована діаграма розподілу показників для всіх 37 країн Європи Індексів людського розвитку у 2023 році по «Найвищому рівню ІЛР (з 1 по 75 місця в рейтингу HDI)», Human Development Index (HDI) [95].

Рис. 2.1. Динаміка показників для всіх 37 країн Європи Індексів людського розвитку у 2023 році по «Найвищому рівню ІЛР (з 1 по 75 місця в рейтингу HDI)», Human Development Index (HDI)

Джерело: побудовано за даними [95]

Згідно з діаграмою, що наведена на рис. 2.1, в першій групі «Найвищому рівню ІЛР (з 1 по 75 місця в рейтингу HDI)» знаходяться всі держави Європи і індекси ІЛР систематично знижуються з 0,972 для Ісландії до 0,804 для Боснії та Герцеговини.

На рис. 2.2 побудовані діаграми світового розподілу Human Capital Index 2020 – HCI світових держав за 2020 рік [96]:

- World Bank. 2020. The Human Capital Index 2020 – HCI світових держав 2020 рік (1 - 27_ HCI=0,75-0,90) місця (1 група серед 171 країн світу).

World Bank. 2020. The Human Capital Index 2020 - HCl_світових держав_2020 рік
(1 - 27_ HCl=0,75-0,90) місця (1 група серед 171 країн світу)

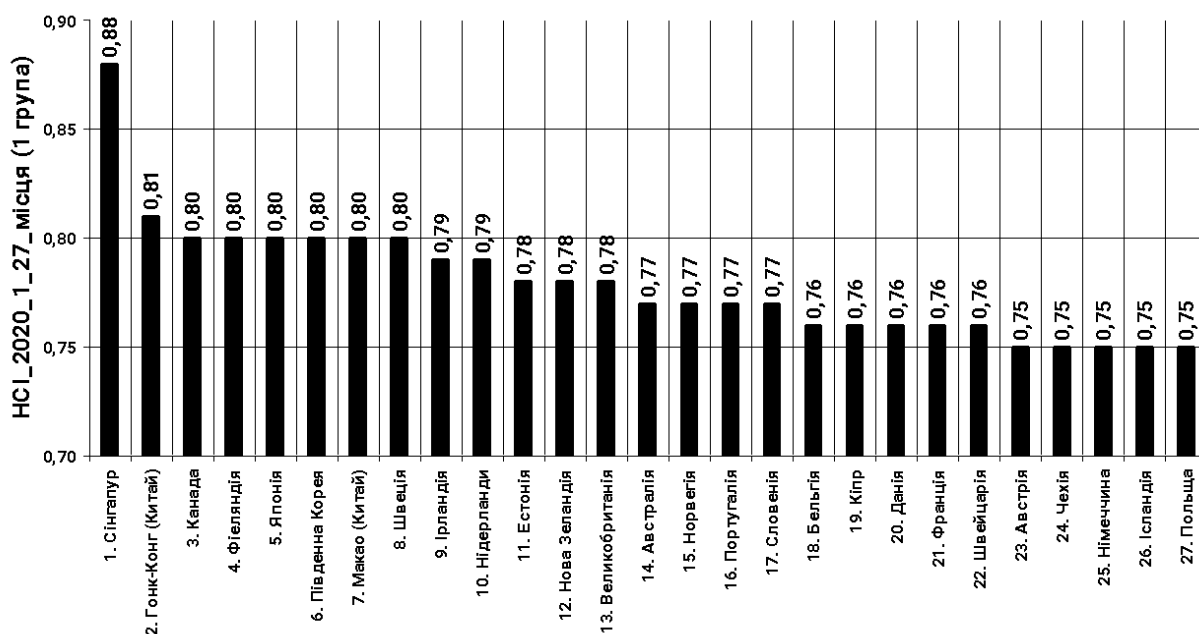

Рис. 2.2. World Bank. 2020. The Human Capital Index 2020 - HCl_світових держав_2020 рік (1 - 27_ HCl=0,75-0,90) місця (1 група серед 171 країн світу)

Джерело: побудовано за даними [96]

В 1 групі (рис. 2.2) розташовані перші 27 країн світу (Найвища група індексу HCl), які мають значення від HCl =0,88 (Сінгапур – 1 місце) до HCl = 0,75 (Польща – 27 місце). За індексами HCl в першій «Найвищій групі» розміщені Світовим банком тільки 18 країн Європи, а інші країни Європи переміщені Світовим банком у другу групу (28 – 73 країни).

На рис. 2.3 побудована діаграма 1 групи (Найвища група) з 30 рейтингових позицій індексів SPI (AITI Global Social progress index) за 2022 та 2025 рр. (група 1 - 1 - 30 місце в рейтингу 2025 р.), в якій розташовані 22 з 39 країн Європи, а інша частина країн Європейського Союзу, що перенесена в індексах SPI в 2 групу (31-70 рейтингові позиції) [97].

Таким чином, за результатами, що наведені на рис. 2.1 - 2.3, слід відмітити, що «Найвищий рівень ІЛР» в світовому рейтингу утримує:

- 39 країн Європи в «найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human

Development Index (HDI) (1 – 74 рейтингові місця) [95];

- 18 країн Європи в «Найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Capital Index (1- 27 рейтингові місця) [96];
- 22 країни Європи в «Найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу SPI (АІТІ Global Social progress index) (1 – 30 рейтингові місця) [97].

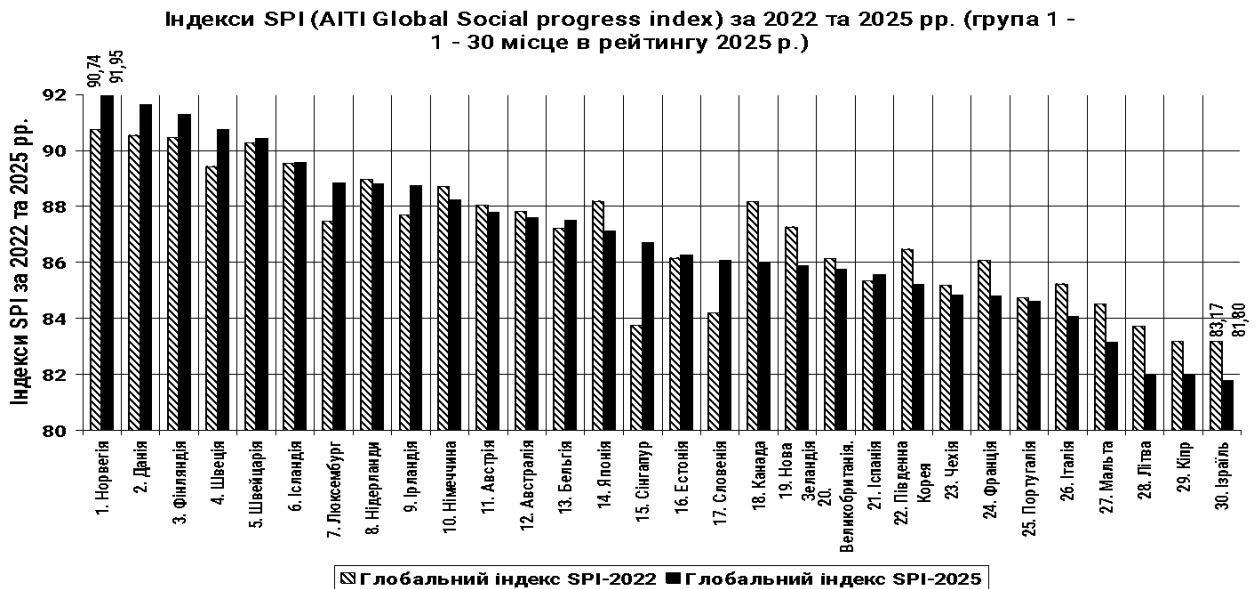

Рис. 2.3. Індекси SPI (АІТІ Global Social progress index) за 2022 та 2025 рр. (група 1 - 1 - 30 місце в рейтингу 2025 р.)

Джерело: побудовано за даними [97]

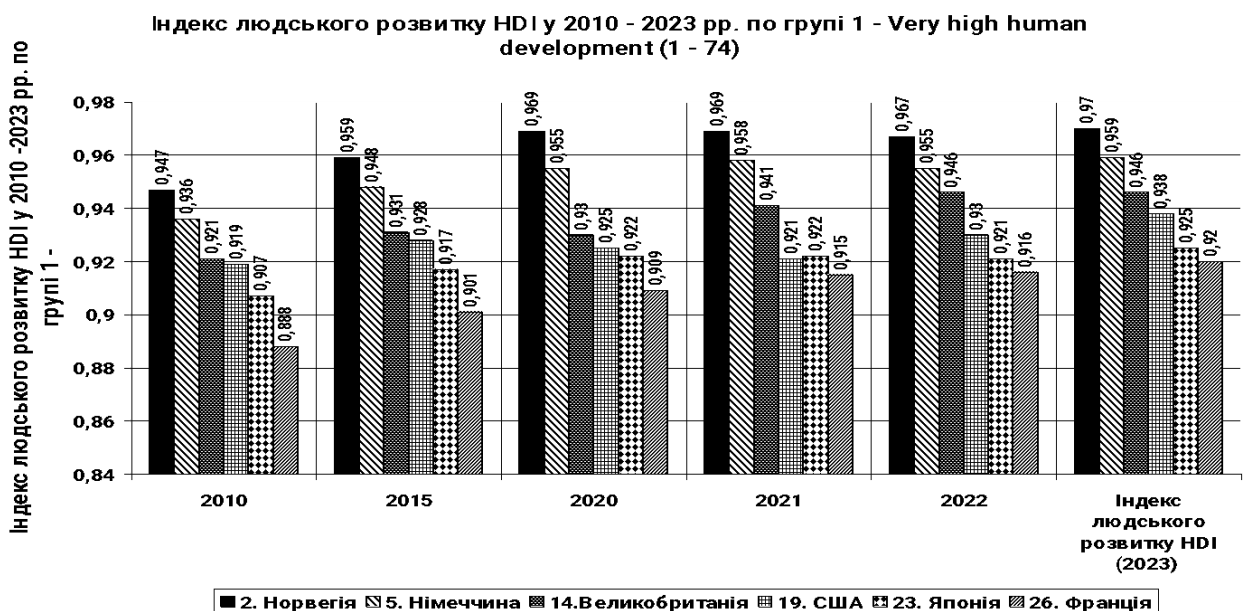

Рис. 2.4. Індекс людського розвитку HDI у 2010 - 2023 рр. по групі 1 - Very high human development (1 - 74)

Джерело: побудовано за даними [95]

На рис. 2.4 побудовані індекси людського розвитку HDI у 2010 - 2023 рр. по групі 1 - Very high human development (1 - 74).

В 1 групі (рис. 2.4) розташовані перші 6 країн світу, які мають значення у 2023 році від $HDI = 0,97$ (Норвегія – 1 місце) до $HDI = 0,92$ (Франція – 26 місце).

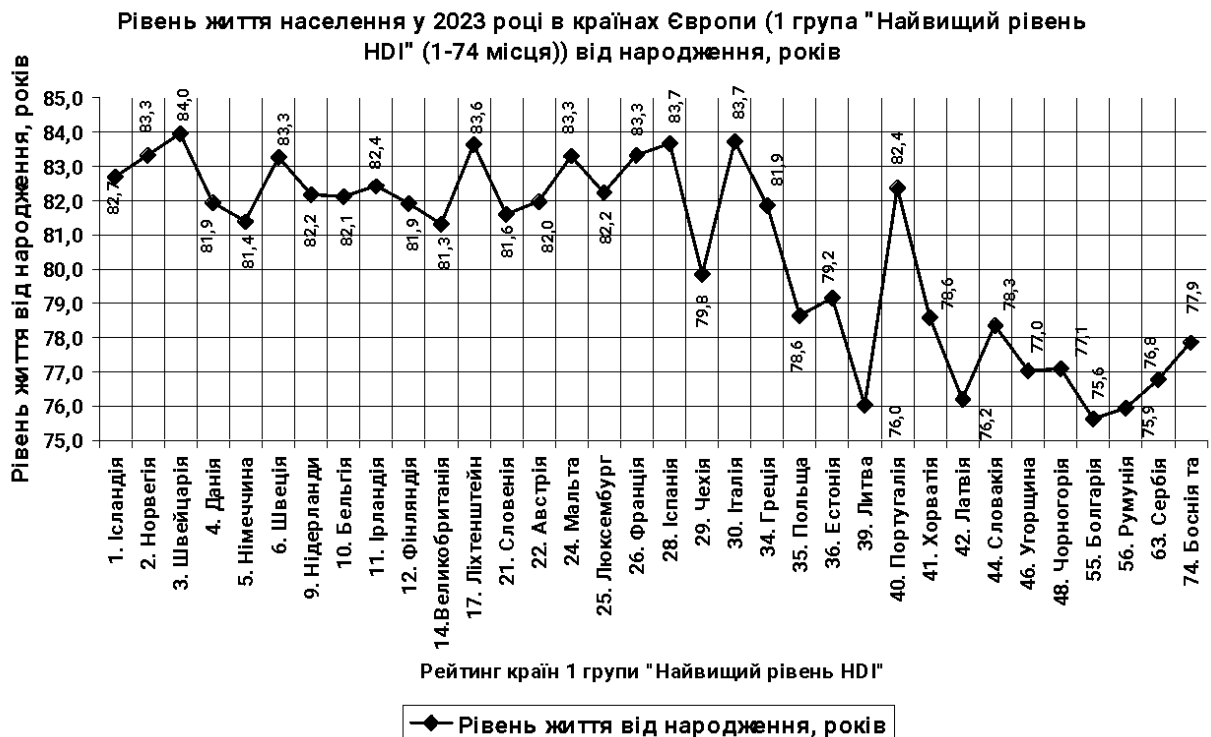

Рис. 2.5. Рівень життя населення у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) від народження, років

Джерело: побудовано за даними [95]

Згідно з результатами побудованих динамічних залежностей для 2023 року, що наведені на рис. 2.5 відносно тривалості життя від народження у HDI_Plan (2023) - 1 група – «Very high human development» маємо наступні показники:

- рівень життя населення у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) від народження становить знижуючуся по рейтингу залежність з 82,0 років (1 місце) до 77,0 років (74 місце), при

цьому на фактичній залежності є декілька максимумів тривалості життя у 84,7 роки (5 держав) до 75,6 років (55 показник рейтингу), що свідчить в першій групі про різний стан відношення кожної держави до цього показника;

- при порівнянні обсягів тривалості життя для порівнюємих 6 країн 1 групи спостерігаємо, що строк тривалості життя населення у Німеччині становить 81,4 рока (5 місце рейтингу), а строк тривалості життя у Франції (26 місце рейтингу) становить 83,3 роки, тобто Франція перемагає Німеччину.

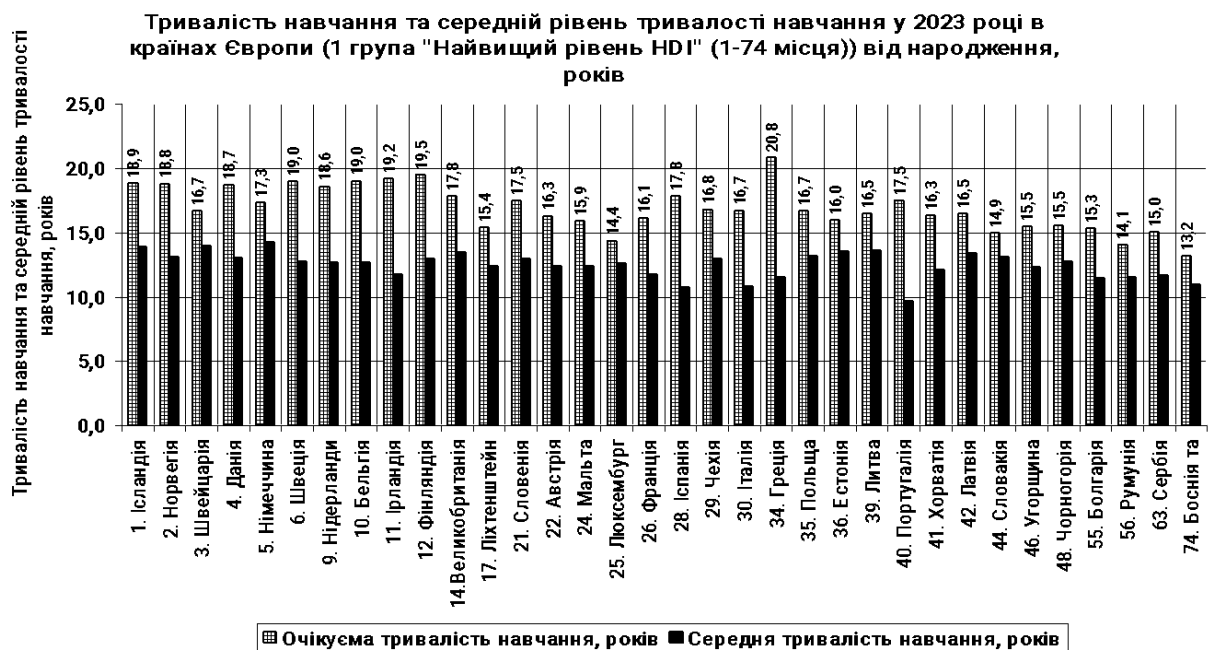

Рис. 2.6. Тривалість навчання та середній рівень тривалості навчання у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) від народження, років

Джерело: побудовано за даними [95]

Згідно з результатами побудованих динамічних залежностей для 2023 року, що наведені на рис. 2.6 відносно тривалості навчання та середнього рівня тривалості навчання у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) від народження (років) маємо наступні показники:

- рівень тривалості навчання та середнього рівня тривалості навчання у

2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) від народження (років) становить від 18,9 років (1 місце) до 13,2 років (74 місце), при цьому відхилення по знижуючійся кривій становить для декількох країн відхилення до максимуму у 20,8 років до мінімуму у 14,4 років, що свідчить про різну залежність відношення країн до рівня навчання;

- при порівнянні обсягів Очікувана та середня тривалість навчання (роки) - Індекс для порівнюємих 6 країн 1 групи спостерігаємо, що строк тривалості навчання населення у Німеччині становить 17,3 /14,3 рока (5 місце рейтингу), а строк тривалості навчання у Франції (26 місце рейтингу) становить 16,1 /11,8 роки, тобто Німеччина перемагає Францію.

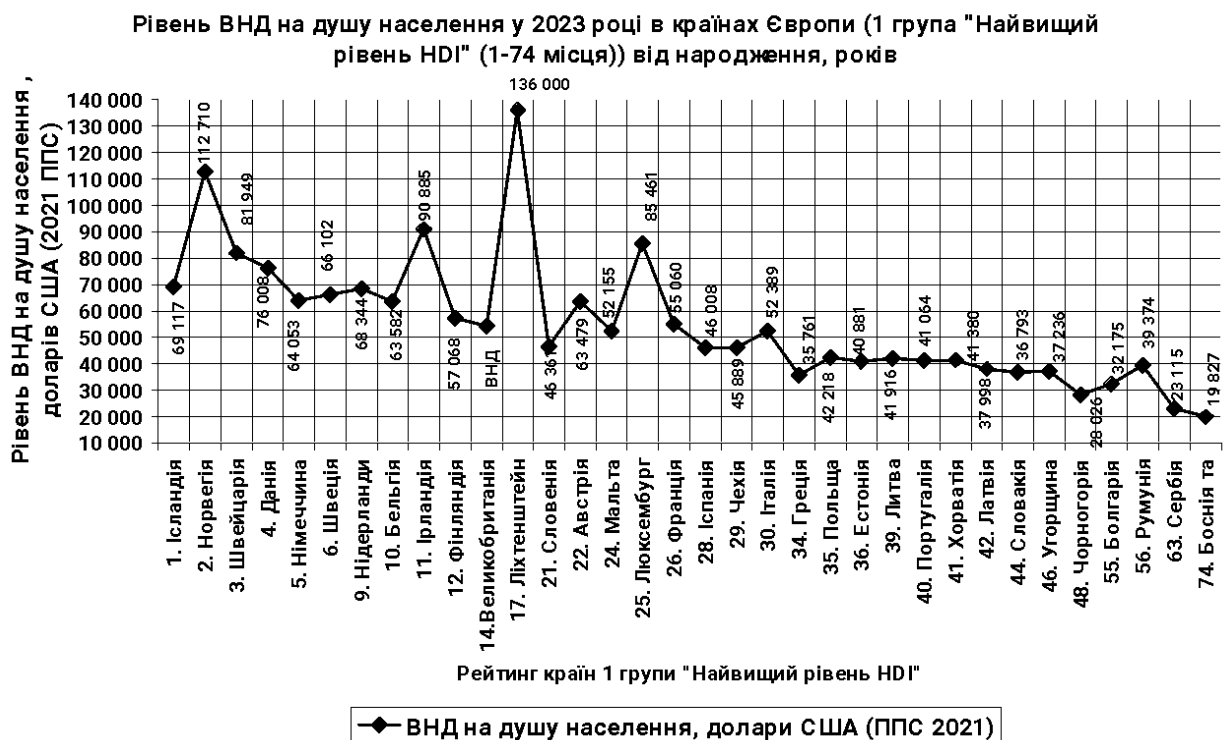

Рис. 2.7. Рівень ВНД на душу населення у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) від народження, років

Джерело: побудовано за даними [95]

Згідно з результатами побудованих динамічних залежностей для 2023 року, що наведені на рис. 2.7 відносно рівня ВНД на душу населення у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) в доларах США по рівню ПКС 2021 року маємо наступні показники:

- рівень ВНД на душу населення у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) в доларах США по рівню ПКС 2021 року становить від 69 117 доларів США на особу (1 місце) до 19 827 доларів США на особу (74 місце), при цьому відхилення по знижуючійся кривій становить для декількох країн відхилення до максимуму у 136 000 доларів США на особу до мінімуму у 19 827 доларів США на особу, що свідчить про різну залежність країн до рівня ВНД на 1 особу населення, що залежить від економічного рівня держави;

- при порівнянні обсягів рівня ВНД на душу населення у 2023 році в країнах Європи (1 група «Найвищий рівень HDI» (1-74 місця)) 6 країн 1 групи спостерігаємо, що строк ВНД на душу населення у Німеччині становить 64 053 долара США на 1 особу (5 місце рейтингу), а строк ВНД на душу населення у Франції (26 місце рейтингу) становить 55 060 долара США на 1 особу, тобто Німеччина перемагає Францію.

На рис. 2.8 представлена динаміка розподілу індексів людського розвитку (ІЛР - HDI) в Німеччині між середнім показником, показником для жінок та чоловіків Німеччини у 2005 - 2023 рр та показників коефіцієнтів життя, навчання, ВНД на душу населення та Індексу людського розвитку Німеччини у 2005 - 2023 рр.

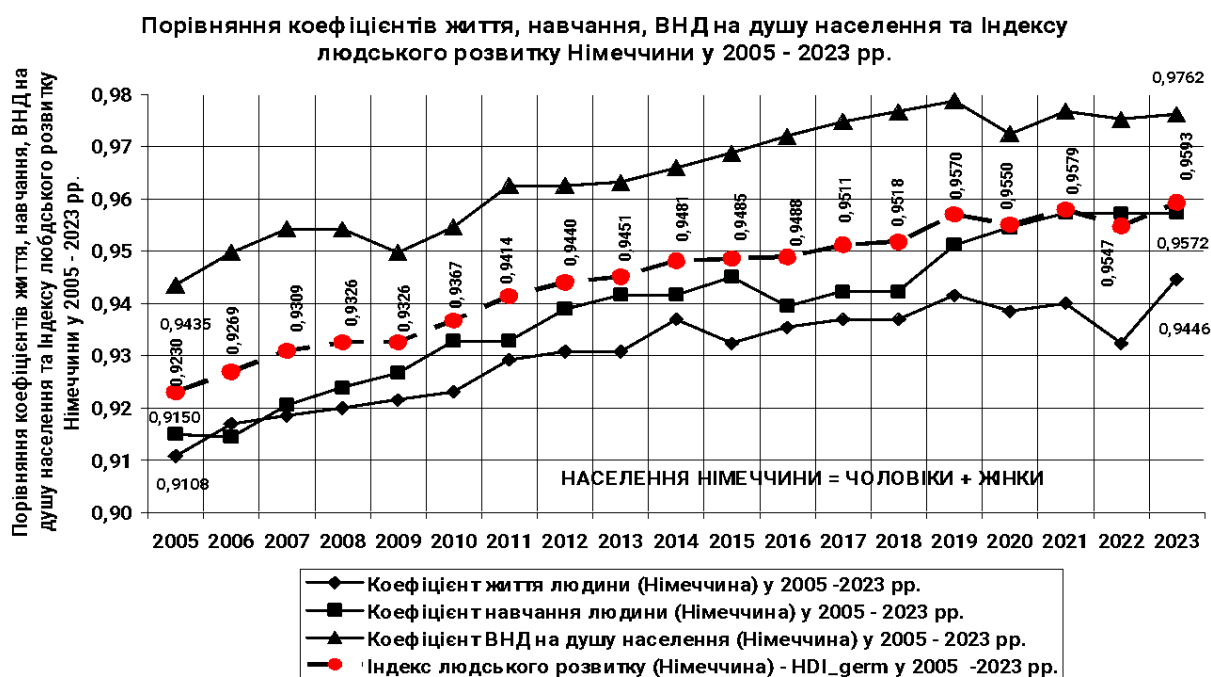

Рис. 2.8. Порівняння коефіцієнтів життя, навчання, ВНД на душу населення та Індексу людського розвитку Німеччини у 2005 - 2023 рр

Джерело: побудовано за даними [109]

Згідно з результатами розрахунків, що розміщені на рис. 2.8 для загальної динаміки індексів людського розвитку (ІЛР - HDI) в Німеччині у 2005 -2023 рр. характерне (для всього населення Німеччини):

- у 2020 році індекс людського ресурсу (ІЛР - HDI) в Німеччині на (- 2,198 %) вище індекса людського ресурсу для жінок (ІЛРЖін) та на +1,256 % нижче індекса людського ресурсу для чоловіків (ІЛРчол);
- у 2023 році індекс людського ресурсу (ІЛР - HDI) в Німеччині на (- 1,355 %) вище індекса людського ресурсу для жінок (ІЛРЖін) та на +1,980 % нижче індекса людського ресурсу для чоловіків (ІЛРчол);
- на протязі 2005 – 2023 рр. динаміка індексу людського ресурсу (ІЛР - HDI) в Німеччині вище динаміки коефіцієнту життя та коефіцієнту навчання, але на 1,762 % нижче динаміки коефіцієнту ВНД на душу населення.

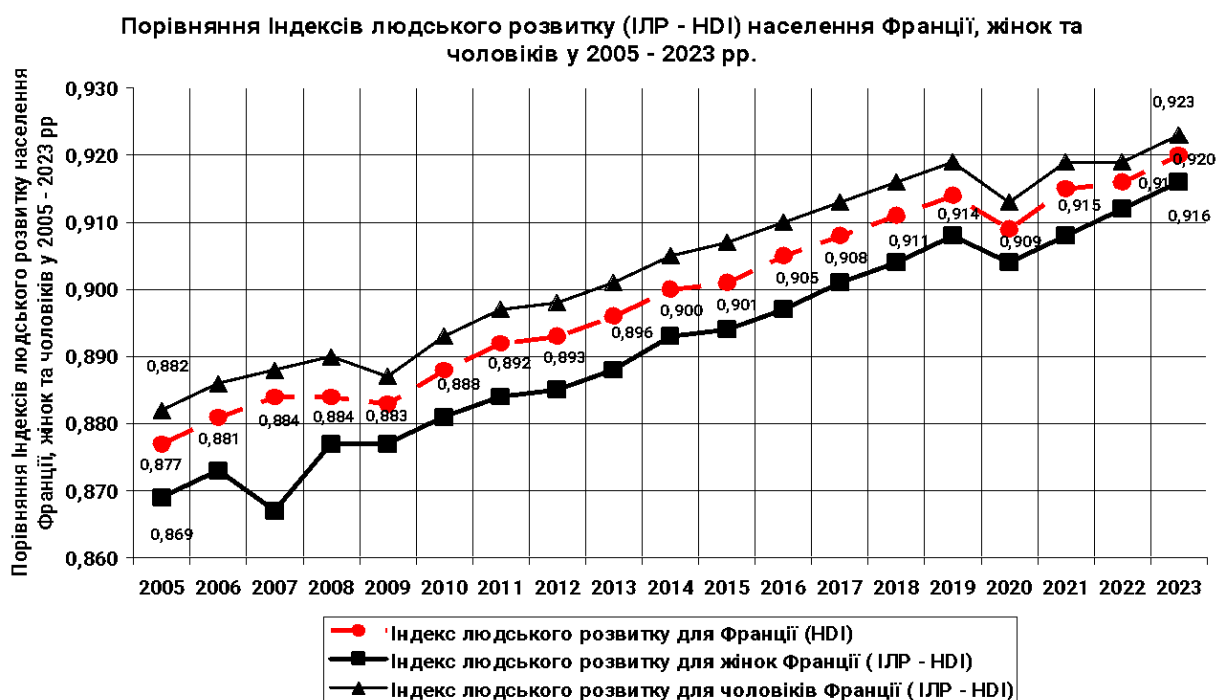

Рис. 2.9. Порівняння Індексів людського розвитку (ІЛР - HDI) населення Франції, жінок та чоловіків у 2005 - 2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [109]

На рис. 2.9 представлена динаміка розподілу індексів людського розвитку (ІЛР - HDI) в Франції між середнім показником, показником для жінок та чоловіків Франції у 2005 - 2023 рр та показників коефіцієнтів життя, навчання, ВНД на душу населення та Індексу людського розвитку Франції у 2005 - 2023 рр.

Згідно з результатами розрахунків, що розміщені на рис. 2.9 для загальної динаміки індексів людського розвитку (ІЛР - HDI) у Франції у 2005 -2023 рр. характерне (для всього населення Франції):

- у 2021 році індекс людського ресурсу (ІЛР - HDI) у Франції на (- 0,435 %) вище індекса людського ресурсу для жінок (ІЛРжін) та на +0,326 % нижче індекса людського ресурсу для чоловіків (ІЛРчол);

- у 2023 році індекс людського ресурсу (ІЛР - HDI) у Франції на (- 0,874 %) вище індекса людського ресурсу для жінок (ІЛРжін) та на +0,327 % нижче індекса людського ресурсу для чоловіків (ІЛРчол);

- на протязі 2005 – 2023 рр. динаміка індексу людського ресурсу (ІЛР - HDI) у Франції нижче динаміки коефіцієнту життя (на +5,77 %) та коефіцієнту ВНД на душу населення (на +3,54 %) Франції, але на (- 8,70 %) вище динаміки коефіцієнту навчання населення Франції, тобто рівень коефіцієнта навчання є найнижчий в групах впливу на ІЛР.

2.2 Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Україні

В Україні використовують різні індекси людського капіталу, зокрема Індекс людського розвитку (ІЛР - HDI) ООН та Індекс людського капіталу (ІЛК – HSI) Світового банку. ІЛР (HDI) враховує три ключові показники: тривалість життя, рівень освіти та добробут, тоді як Індекс людського капіталу ІЛК (HSI) оцінює, наскільки готові будуть діти, які народилися сьогодні, до роботи в майбутньому [109].

1. Індекс людського розвитку ІЛР (HDI) [95].

ІЛР (HDI) розраховується за методикою ООН [109] з розрахуванням трьох часткових індексів: індекс тривалості життя, індекс освіти та індекс добробуту. ІЛР (HDI) визначається як середня геометрична з цих часткових індексів (до 2010 р. визначався за середньою арифметичною).

Індекс людського розвитку ІЛР (HDI) враховує:

- Оцінювання довголіття – вираховується тривалість життя;
- Оцінювання рівня освіти – розраховується рівень грамотності та рівень загальної тривалості навчання;
- Оцінювання добробуту – оцінка ВВП на душу населення.

2. Індекс людського капіталу ІЛК (HCI) (Світовий банк) [96].

Вимірюється Світовим банком за майбутнім обсягом людського ресурсу (навички, знання, здоров'я) дітей, що народилися сьогодні, на момент досягнення 18-річного віку.

Ключові компоненти розрахунку ІЛК (HCI) [96]:

- Здоров'я: Оцінює вплив захворювань на рівень розвитку.
- Освіта: Оцінює якість освіти та рівень навичок.
- Добробут: Оцінює рівень доходів та соціального захисту.

Вивченням індексу людського розвитку ІЛР (HDI) займаються в рамках програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, де за визначенням ООН вказані - низький індекс ІЛР ($<0,550$), середній ($0,550-0,699$), високий ($0,700-0,799$), дуже високий ($\geq 0,800$) [95].

На рис. 2.10 побудована діаграма розподілу показників для 39 країн світу 2 групи Індексів людського розвитку у 2023 році по «Високий рівень ІЛР (з 74 по 124 місця в рейтингу HDI)», Human Development Index (HDI), High human development [95].

Згідно з діаграмою, що наведена на рис. 2.10, в другій групі «Високий рівень ІЛР (з 75 по 124 місця в рейтингу HDI)» знаходяться держави світу з індексами ІЛР, що систематично знижуються з 0,779 для Ірану до 0,706 для Нікарагуа. В другій групі «Високий рівень ІЛР (з 75 по 124 місця в рейтингу

HDI)» на 87 місці за результатами 2023 року розташована Україна з індексом $HDI = 0,779$.

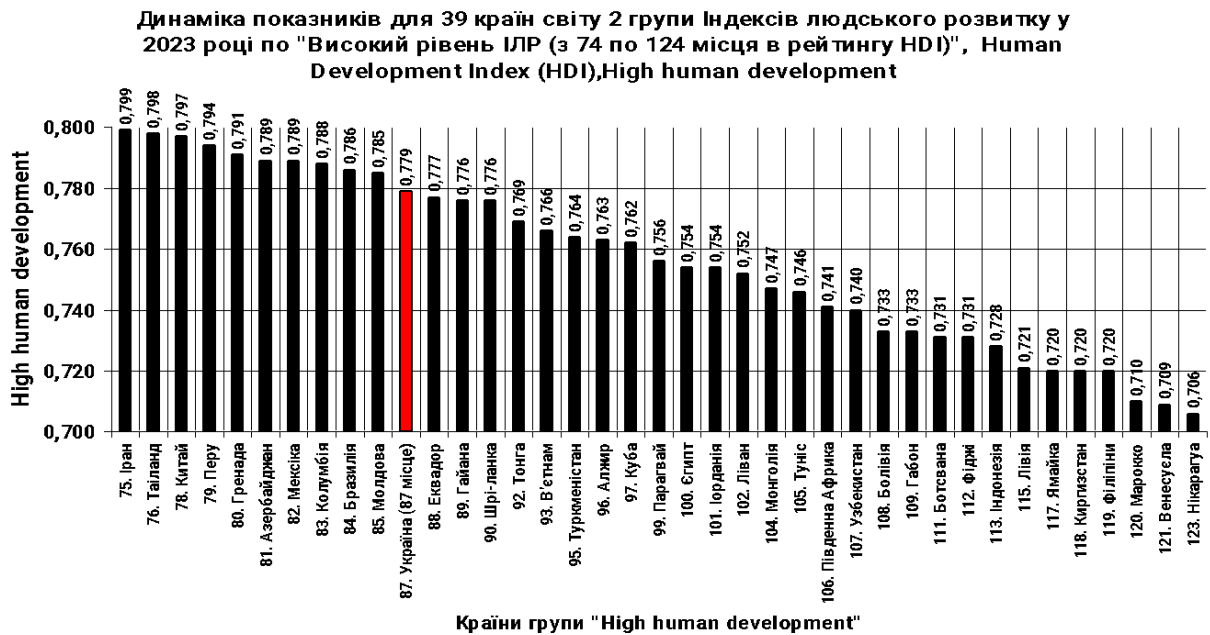

Рис. 2.10. Динаміка показників для 39 країн світу 2 групи Індексів людського розвитку у 2023 році по «Високий рівень ІЛР (з 74 по 124 місця в рейтингу HDI)», Human Development Index (HDI), High human development

Джерело: побудовано за даними [95]

На рис. 2.11 побудовані діаграми 2 групи світового розподілу Human Capital Index 2020 – HCI світових держав за 2020 рік - World Bank. 2020. The Human Capital Index 2020 - HCI_світових держав_2020 рік (28 - 73_ $HCI = 0,6 - 0,75$) місця (2 група серед 171 країн світу) [96].

В 2 групі (рис. 2.11) розташовані другі 45 країн світу (Висока група індексу HCI), які мають значення від $HCI = 0,73$ (Ізраїль – 28 місце) до $HCI = 0,60$ (Шрі-Ланка – 73 місце). За індексами HCI в другій «Високій групі» розміщена на 56 рейтинговому місці Україна.

На рис. 2.12 побудована діаграма 2 групи (Висока група) індексів SPI (AITI Global Social progress index) за 2022 та 2025 рр. (група 2 - 31 - 64 місце в рейтингу 2025 р.), в якій на 63 рейтинговому місці у 2 групи (Висока група) індексів SPI розташована у 2025 році Україна [97].

World Bank. 2020. The Human Capital Index 2020 - HCI_світових держав_2020 рік
(28 - 73_ HCI=0,60-0,75) місця (2 група серед 171 країн світу)

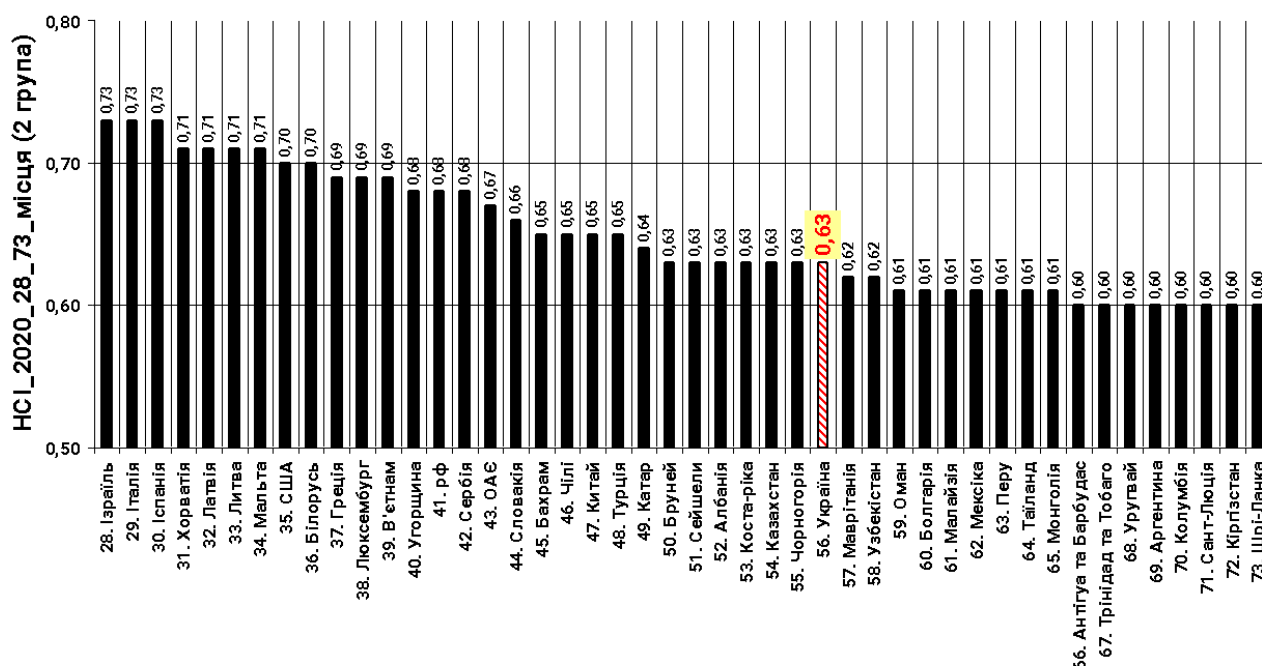

Рис. 2.11. World Bank. 2020. The Human Capital Index 2020 -
HCI_світових держав_2020 рік (28 - 73_ HCI=0,60-0,75) місця (2 група серед
171 країн світу)

Джерело: побудовано за даними [96]

Таким чином, за результатами, що наведені на рис. 2.12, слід відмітити, що «Високий рівень ІЛР» в 2-й групі міжкраїнного рейтингу утримує Україна, що займає наступні рейтингові місця:

- 87 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Development Index (HDI) (75 – 124 рейтингові місця) [95];
- 53 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Capital Index (28 - 73 рейтингові місця) [96];
- 63 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі рейтингу SPI (AITI Global Social progress index) (31 – 70 рейтингові місця) [97].

Джерело: побудовано за даними [97]

- слід відмітити, що рівні індексів HCI та SP2 мають підвищений рівень для індексного місця по HDI (87 місце), тобто для цих індексів у України є зростання індексу.

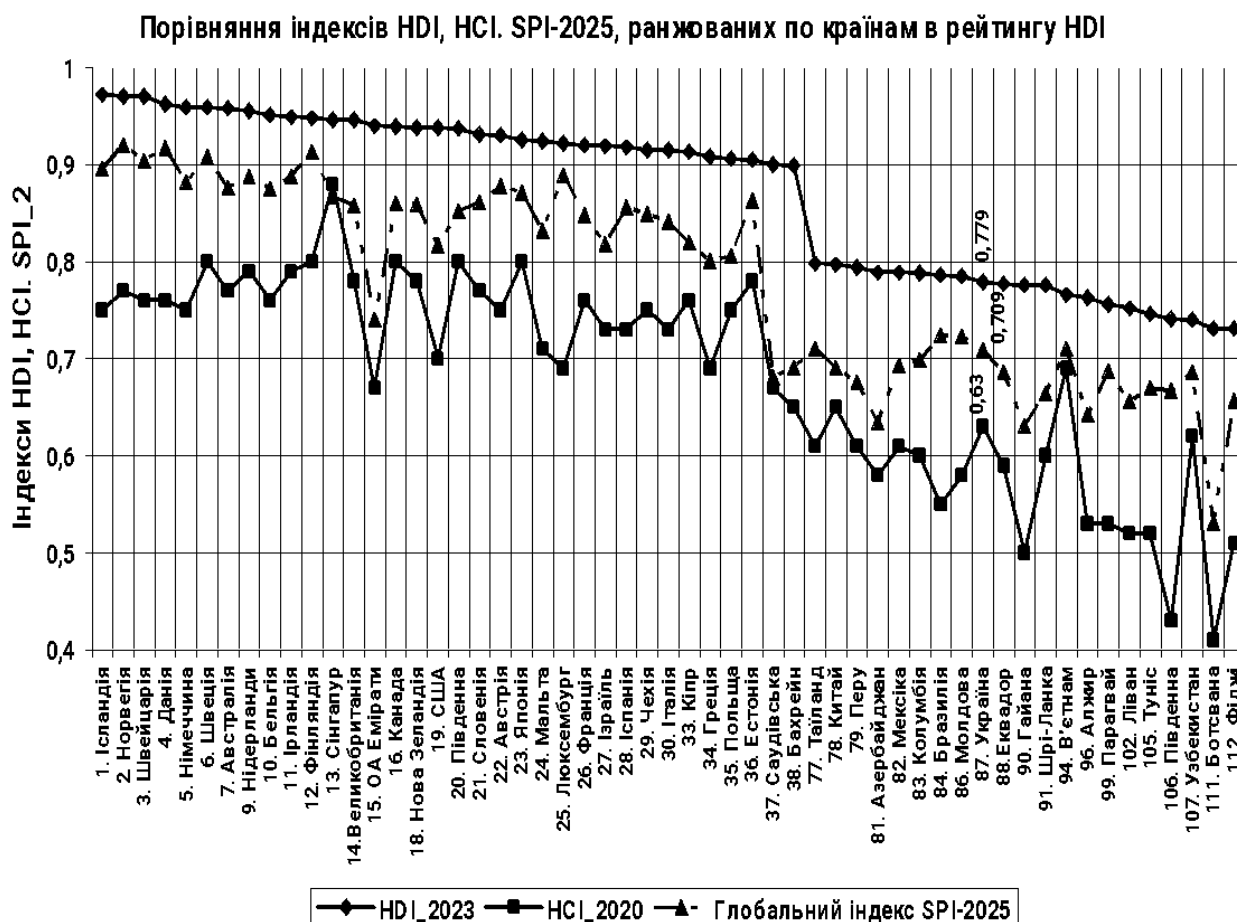

Рис. 2.13. Порівняння індексів HDI, HCI, SPI-2025, ранжованих по країнам в рейтингу HDI

Джерело: побудовано за даними [95], [96], [97]

Згідно з результатами, що розміщені на рис. 2.13, 2.14, рейтингове місце України у наведених опублікованих розрахунках індексів (серед 193 країн світу) становить за даними 2020 – 2023 рр. :

- 1) За індексом HDI (Human Development Index) = 0.779 (87 місце в світовому рейтингу 2023 року);
- 2) За індексом HCI (Human Capital Index) = 0.630 (56 місце в світовому рейтингу 2020 року);
- 3) За індексом ASP (Global Social Progress Index) = 0.709 (63 місце в світовому рейтингу 2022 року).

Згідно оцінок світових рейтингових агенцій Україна по оцінкам 2023 року займає місце у другій категорії «High human development» (Високий

рівень розвитку людського капіталу – 75 - 124 позиції в індексі HDI [95])

На рис. 2.14 наведені порівняльні індекси людського розвитку Німеччини (№ 5 рейтингу світу), Франції (№ 26 рейтингу світу), України (№ 87 рейтингу світу) (ІЛР - HDI) в 2005 -2023 рр.

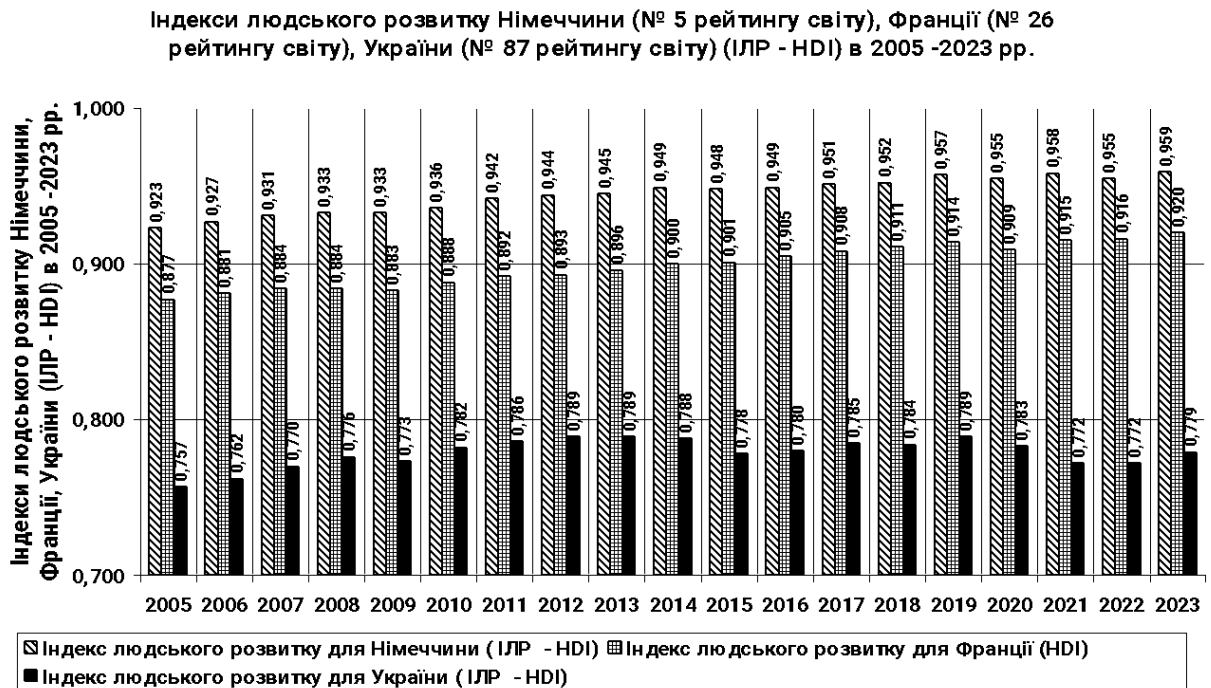

Рис. 2.14. Індекси людського розвитку Німеччини (№ 5 рейтингу світу), Франції (№ 26 рейтингу світу), України (№ 87 рейтингу світу) (ІЛР - HDI) в 2005 -2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [95], [96], [97]

Згідно з результатами, що наведені на діаграмах рис. 2.9 – 2.14, в Україні відносно рейтингових показників Німеччини та Франції зафіксовані значні недоліки показників розрахунку індексів ASP [97]:

- значний недолік показника «здоров'я та благополуччя», який менше показника в Німеччині на 32,08 % та показника у Франції на 32,97 %;
- значний недолік показника «якість довкілля», який менше показника в Німеччині на 13,96 % та показника у Франції на 13,35 %;
- значний недолік показника «основні вимоги людини», який менше показника в Німеччині на 9,04 % та показника у Франції на 7,83 %

2.3 Економетричний аналіз факторів формування людського капіталу

Для проведення економетричного аналізу факторів формування людського капіталу в кваліфікаційній роботі використане «Технічні примітки до Звіту про розвиток людини (ІЛР) за 2025 рік (HDI – 2025)» [109].

В «Технічних примітках наведена методика розрахунку Індексу розвитку людського потенціалу (ІЛР - HDI)» [109].

Індекс розвитку людського потенціалу (ІЛР) – це зведений вимірник досягнень у трьох ключових вимірах розвитку людського потенціалу: довге та здорове життя, доступ до знань та гідний рівень життя. ІЛР – це середнє геометричне нормалізованих індексів для кожного з трьох вимірів.

Кроки для розрахунку значень індексу розвитку людського розвитку. Розрахунок значень ІЛР складається з двох кроків [109].

Крок 1. Створення індексів вимірів.

Мінімальне та максимальне значення (цілі) встановлюються та діють як «природні нулі» та «бажані цілі», на основі яких стандартизуються складові показники (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Індикатори максимальних та мінімальних значень 4-х параметрів розрахунків для індекса HDI

Dimension (Параметр розрахунку)	Indicator (Індикатор)	Мінімальне значення індикатора	Максимальне значення індикатора
1. Health (Фактор «Здоров'я»)	Тривалість життя при народженні (роки)	20	85
2. Education_1 (Фактор «Навчання»)	Очікувана тривалість навчання (роки)	0	18
3. Education_2 (Фактор «Середня тривалість навчання»)	Середня тривалість навчання (роки)	0	15
4. Standart of living (ВНД на душу населення в країні)	ВНД на душу населення (долари США за ПКС 2021 року)	100	75000

Джерело: методика UNDP UN – 2025 [109]

Після визначення мінімальних та максимальних значень індекси вимірів розраховуються так [109]:

$$Dimension_index(DI) = \frac{Actual_value - Minimum_value}{Maximum_value - Minimum_value} \quad (2.1)$$

Використання середнього арифметичного двох індексів освіти дозволяє досягти ідеальної заміни між очікуваною кількістю років навчання та середньою кількістю років навчання, що здається правильним, враховуючи, що багато країн, що розвиваються, мають низький рівень охоплення шкільною освітою серед дорослих, але дуже прагнуть досягти загальної початкової та зарахування до середньої школи серед дітей шкільного віку.

Крок 2. Агрегування вимірних індексів

ІЛР (HDI) — це середнє геометричне тривимірних індексів [109]:

$$HDI = \sqrt[3]{(I_{Health} * I_{Education} * I_{Income})} \quad (2.2)$$

В табл. 2.5 наведені основні дані для розрахунку ІЛР Німеччини (2023).

Таблица 2.5

Розрахунок HDI для Німеччини (2023 HDI)

Dimension (Параметр розрахунку)	Indicator (Індикатор)	Мінімальне значення індикатора
1. Health (Фактор «Здоров'я»)	Тривалість життя при народженні (роки)	81.4
2. Education_1 (Фактор «Навчання»)	Очікувана тривалість навчання (роки)	17.3
3. Education_2 (Фактор «Середня тривалість навчання»)	Середня тривалість навчання (роки)	14.3
4. Standart of living (ВНД на душу населення в країні)	ВНД на душу населення (долари США за ПКС 2021 року)	64 063

Джерело: методика UNDP UN – 2025 [109]

Розрахунки показників ефективності факторів впливу індикаторів на ІЛР проводиться на наступними формулами для коефіцієнтів ефективності

[109]:

$$K_{\text{життя}}^{\text{ефф}} = \text{Health_Index} = \frac{81,4 - 20}{85 - 20} = 0,9446$$

$$K_{\text{тривал_навч}}^{\text{ефф}} = \text{Expectid_years_of_schooling_Index} = \frac{17,3 - 0}{18 - 0} = 0,9611$$

$$K_{\text{сердн_навч}}^{\text{ефф}} = \text{Mean_years_of_schooling_Index} = \frac{14,3 - 0}{15 - 0} = 0,9533$$

$$K_{\text{навч}}^{\text{ефф}} = \text{Education_Index} = \frac{0,9611 + 0,9533}{2} = 0,9572$$

$$K_{\text{ВНД}}^{\text{ефф}} = \text{Income_Index} = \frac{\ln(84063) - \ln(100)}{\ln(75000) - \ln(100)} = 0,9762$$

$$\text{Human_Development_Index(HDI)_Німеччина} = \\ = \sqrt[3]{(K_{\text{життя}}^{\text{ефф}} * K_{\text{навч}}^{\text{ефф}} * K_{\text{ВНД}}^{\text{ефф}})} = \sqrt[3]{0,9446 * 0,9572 * 0,9762} = 0,9592$$

Результат розрахунків відповідає офіційним розрахункам HDI Німеччини за 2023 рік, які опубліковані в таблицях [109],

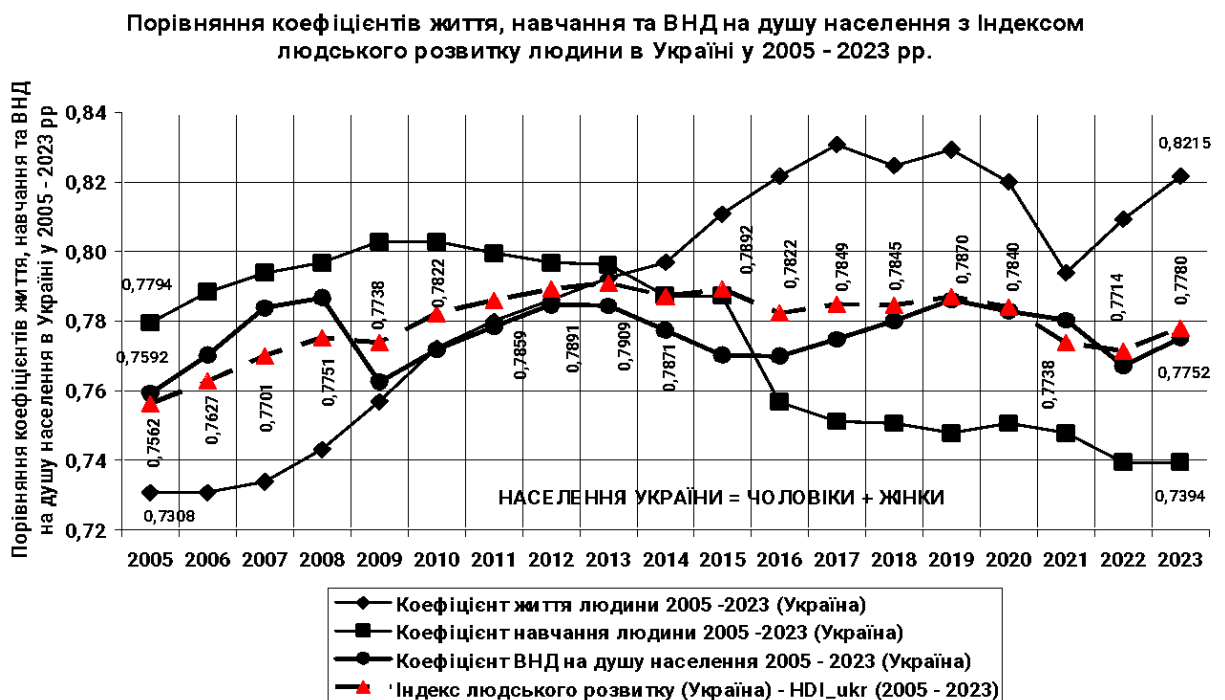

Рис. 2.15. Порівняння коефіцієнтів життя, навчання та ВНД на душу населення з Індексом людського розвитку людини в Україні у 2005 - 2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [95]

На рис. 2.15 побудоване порівняння коефіцієнтів життя, навчання та ВНД на душу населення з Індексом людського розвитку людини в Україні у 2005 - 2023 рр.

Згідно аналізу динаміки показників, що наведені на рис. 2.15, маємо наступну характеристику коефіцієнтів життя, навчання та ВНД на душу населення з Індексом людського розвитку людини в Україні:

- динаміка змін ІЛР України (все населення) характеризується нарощуванням з рівня 0,778 у 2005 році до рівня 0,79 у 2013 році, а після чого поступово знижується до рівня 0,779 у 2023 році, тобто зниження рівня ІЛР всього населення становить (- 1,4 %) відносно рівня 2013 року;

- у 2023 році ІЛР України (всього населення) на (- 4,97 %) вище рівня коефіцієнта навчання населення, вище на (-0,36 %) рівня коефіцієнта ВНД на 1 особу та значно нижче на (+5,6 %) рівня коефіцієнта життя населення, тобто зростання рівня ІЛР населення характеризується підвищенням за рахунок зростання коефіцієнту життя населення;

- з 2013 року в динаміці змін коефіцієнтів життя, навчання та ВНД на душу населення в Україні (все населення) спостерігаються суттєві зміни:

- а) рівень коефіцієнта життя з рівня 0,77 (2013 рік) зростає до рівня 0,8216 (2023 рік), тобто фіксується зростання рівня на +6,7 %;

- б) рівень коефіцієнта впливу ВНД на душу населення з рівня 0,79 (2013 рік) зменшується до рівня 0,7752 (2023 рік), тобто фіксується зменшення рівня на (-1,9 %);

- в) рівень коефіцієнта навчання населення України з рівня 0,79 (2013 рік) зменшується до рівня 0,7394 (2023 рік), тобто фіксується зменшення рівня на (- 6,4 %).

На рис. В.1 – В.3 Додатку В побудовані розраховані механізмом програми Excel економетричні моделі побудови функції ІЛР для всього населення України як окремих функцій від коефіцієнтів життя населення, коефіцієнтів навчання населення та коефіцієнтів впливу ВНД на 1 особу населення України у 2005 – 2023 рр. (лінійні та нелінійні поліноми

економетричної моделі).

Індекс людського розвитку (Україна) - HDI_укр у 2005 - 2023 рр., як функція коефіцієнта навчання людини $K_{навч}^{HDI}$ показує за індексом $R^2 = 0.0884$, що отримана економетрична залежність є рівнем «нульового» ступеню впливу економетричної функції навчання, тобто рівень навчання не впливає на функцію ІЛР в Україні (рис. 2.31) [109]:

$$HDI_укр_навч = 413,35 * K_{навч}^{HDI^3} - 954 * K_{навч}^{HDI^2} + 733,64 * K_{навч}^{HDI} - 187,2;$$

$$R^2 = 0.0884$$

(2.3)

Індекс людського розвитку (Україна) - HDI_укр у 2005 - 2023 рр., як функція коефіцієнта ВНД на душу населення $K_{ВНД}^{HDI}$ показує за індексом $R^2 = 0,0102$, що отримана економетрична залежність є рівнем «нульового» ступеню впливу економетричної функції навчання, тобто рівень ВНД на душу населення не впливає на функцію ІЛР в Україні (рис. 2.30) [109]:

$$HDI_укр_ВНД = 106.12 * K_{ВНД}^{HDI^3} - 244,33 * K_{ВНД}^{HDI^2} + 187,42 * K_{ВНД}^{HDI} - 47,125;$$

$$R^2 = 0.0102$$

(2.4)

Індекс людського розвитку (Україна) - HDI_укр у 2005 - 2023 рр., як функція коефіцієнта життя людини $K_{житт}^{HDI}$ показує за індексом $R^2 = 0.6443$, що отримана економетрична залежність є рівнем середнього ступеню впливу економетричної функції життя на функцію ІЛР в Україні (рис. 2.32) [109]:

$$HDI_укр_життя = -4,164 * K_{житт}^{HDI^2} + 6,6779 * K_{житт}^{HDI} - 18947;$$

$$R^2 = 0.6443$$

(2.5)

Тобто, вплив на функцію ІЛР в Україні виконує зростання рівня життя.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз ролі людського капіталу в стратегії сталого розвитку Європейського Союзу та України дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Європейському Союзі показав, що найбільш високий «Найвищий рівень ІЛР» в світовому рейтингу утримують наступні країни Європейського Союзу:

- 39 країн Європи в «найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Development Index (HDI) (1 – 74 рейтингові місця);
- 18 країн Європи в «Найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Capital Index (1- 27 рейтингові місця);
- 22 країни Європи в «Найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу SPI (AITI Global Social progress index) (1 – 30 рейтингові місця).

2. Аналіз тенденцій розвитку людського капіталу в Україні показав, що значення індексу людського розвитку (ІЛР) України на 2023 рік становить 0,779 (високий рівень людського розвитку), займаючи наступні рейтингові місця у другій групі світового рейтингу:

- 87 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі HDI;
- 53 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі HCIndex;
- 63 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі рейтингу SPI.

3. Здійснений економетричний аналіз факторів формування людського капіталу (коефіцієнти життя, навчання та ВНД на душу населення) в Україні підтвердив наступні показники:

- рівень коефіцієнта життя становить 0,8215, а коефіцієнт росту за діапазон 2023/2006 рр. становить 1,124;
- рівень коефіцієнта навчання становить 0,7752, а коефіцієнт росту за діапазон 2023/2006 рр. становить 1,020;
- рівень коефіцієнта ВНД на душу населення становить 0,7384, а коефіцієнт росту за діапазон 2023/2006 рр. становить 0,955.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

3.1 Міжнародний досвід забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі

Європейський Союз (ЄС) активно підтримує і розвиває стратегію сталого розвитку, як комплексний підхід до розвитку, що враховує соціальні, економічні та екологічні аспекти, забезпечуючи баланс між задоволенням потреб нинішнього покоління і захистом інтересів майбутніх [70].

Для оцінки міжнародного досвіду шляхів забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі в кваліфікаційній роботі проведено порівняльний аналіз структури основних показників життя населення, показників навчання населення та впливу обсягів розподілу ВНД в кожній державі світу при порівнянні Німеччини і Франції (Найвища група ІЛР в світі) та України (Висока група ІЛР в світі).

Згідно з динамікою змін рівнів життя чоловіків Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР (рис. Г.1 Додатку Г) маємо наступні показники:

- тривалість життя чоловіків у Франції систематично зростає з рівня 76,7 років (у 2005 році) до 80,4 років (2023 рік), тобто зростання на 3,7 рока за 18 років аналізу;

- тривалість життя чоловіків у Німеччині систематично зростає з рівня 76,4 років (у 2005 році) до 79,0 років (2023 рік), тобто зростання на 2,6 рока за 18 років аналізу;

- тривалість життя чоловіків в Україні систематично зростає з рівня 61,8 років (у 2005 році) до 66,9 років (2023 рік), тобто зростання на 5,1 років за 18 років аналізу;

- у 2023 році тривалість життя в Україні на 12,0 - 13,4 роки менше ніж у Європейських країнах.

Згідно з динамікою змін рівнів навчання та середньої тривалості навчання чоловіків Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР (рис. Г.2, Г.3 Додатку Г) маємо наступні показники:

- тривалість навчання чоловіків у Франції систематично зростає з рівня 15,1 років (у 2005 році) до 15,6 років (2023 рік), тобто зростання на 0,5 рока за 18 років аналізу;

- тривалість навчання чоловіків у Німеччині систематично зростає з рівня 14,2 років (у 2005 році) до 14,6 років (2023 рік), тобто зростання на 0,4 рока за 18 років аналізу;

- тривалість життя чоловіків в Україні систематично зростає з рівня 14,4 років (у 2005 році) до рівня 14, 9 (2012 рік), а потім систематично зменшується до рівня 13,1 років (2023 рік), тобто зменшення обсягів навчання становить (- 1,3) рока за 18 років аналізу;

- у 2023 році тривалість обсягів навчання в Україні на 1,5 - 2,5 рока менше ніж у Європейських країнах.

- тривалість середнього обсягу навчання чоловіків у Франції систематично зростає з рівня 10,6 років (у 2005 році) до 11,9 років (2023 рік), тобто зростання на 1,3 рока за 18 років аналізу;

- тривалість середнього обсягу навчання чоловіків у Німеччині систематично зростає з рівня 14,2 років (у 2005 році) до 14,6 років (2023 рік), тобто зростання на 0,4 рока за 18 років аналізу;

- тривалість середнього обсягу навчання чоловіків в Україні систематично зростає з рівня 11,2 років (у 2005 році) до рівня 11,2 (2012 рік), а потім систематично зменшується до рівня 10,7 років (2023 рік), тобто зменшення обсягів навчання становить (- 0,5) рока за 18 років аналізу;

- у 2023 році середня тривалість обсягів навчання чоловіків в Україні на 1,2 - 3,9 рока менше ніж у Європейських країнах.

Згідно з динамікою змін рівнів подання ВНД на душу чоловіків Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР (рис. Г.4 Додатку Г) маємо наступні показники:

- ВНД на душу чоловіка у Франції систематично зростає з рівня 62 342 доларів США на особу (у 2005 році) до 64 286 доларів США на особу (2023 рік), тобто зростання на 1 944 долара США за 18 років аналізу;

- ВНД на душу чоловіка у Німеччині систематично зростає з рівня 71 138 доларів США на особу (у 2005 році) до 76 218 доларів США на особу (2023 рік), тобто зростання на 5 080 доларів США за рік за 18 років аналізу;

- ВНД на душу чоловіка в Україні систематично зростає з рівня 19 629 доларів на рік (у 2005 році) до 21 120 доларів на рік (2023 рік), тобто зростання на 1 491 долар США на рік за 18 років аналізу;

- у 2023 році ВНД на душу чоловіка в Україні на 43 166 – 55 098 доларів США менше ніж у Європейських країнах, тобто в 2,5 – 3,3 раза.

Згідно з динамікою змін рівнів життя жінок Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР (рис. Г.5 Додатку Г) маємо наступні показники:

- тривалість життя жінки у Франції систематично зростає з рівня 83,8 років (у 2005 році) до 86,1 років (2023 рік), тобто зростання на 2,3 рока за 18 років аналізу;

- тривалість життя жінки у Німеччині систематично зростає з рівня 82,0 років (у 2005 році) до 83,8 років (2023 рік), тобто зростання на 1,8 рока за 18 років аналізу;

- тривалість життя жінок в Україні систематично зростає з рівня 73,5 років (у 2005 році) до 80,2 років (2023 рік), тобто зростання на 6,7 років за 18 років аналізу;

- у 2023 році тривалість життя жінок в Україні на 3,6 - 5,9 рока менше ніж у Європейських країнах.

Згідно з динамікою змін рівнів навчання та середньої тривалості навчання жінок Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку

ІЛР (рис. Г.6, Г.7 Додатку Г) маємо наступні показники:

- тривалість навчання жінок у Франції систематично зростає з рівня 15,7 років (у 2005 році) до 16,6 років (2023 рік), тобто зростання на 0,9 рока за 18 років аналізу;

- тривалість навчання жінок у Німеччині систематично зростає з рівня 13,2 років (у 2005 році) до 14,0 років (2023 рік), тобто зростання на 0,8 рока за 18 років аналізу;

- тривалість навчання жінок в Україні систематично зростає з рівня 14,6 років (у 2005 році) до рівня 15,2 (2013 рік), а потім систематично зменшується до рівня 13,6 років (2023 рік), тобто зменшення обсягів навчання становить (- 1,0) рока за 18 років аналізу;

- у 2023 році тривалість обсягів навчання жінок в Україні на 0,4 - 2,0 рока менше ніж у Європейських країнах.

- тривалість середнього обсягу навчання жінок у Франції систематично зростає з рівня 10,0 років (у 2005 році) до 11,8 років (2023 рік), тобто зростання на 1,8 рока за 18 років аналізу;

- тривалість середнього обсягу навчання жінок у Німеччині систематично зростає з рівня 13,7 років (у 2005 році) до 14,0 років (2023 рік), тобто зростання на 0,3 рока за 18 років аналізу;

- тривалість середнього обсягу навчання жінок в Україні систематично зростає з рівня 11,4 років (у 2005 році) до рівня 11,4 (2023 рік), тобто зменшення обсягів навчання становить (0,0) рока за 18 років аналізу;

- у 2023 році тривалість обсягів середнього навчання жінок в Україні на 0,4 - 2,6 рока менше ніж у Європейських країнах.

Згідно з динамікою змін рівнів подання ВНД на душу жінок Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР (рис. Г.8 Додатку Г) маємо наступні показники:

- ВНД на душу жінок у Франції систематично зростає з рівня 38 864 доларів США на особу (у 2005 році) до 46 383 доларів США на особу (2023 рік), тобто зростання на 7 519 долара США за 18 років аналізу;

- ВНД на душу на жінок у Німеччині систематично зростає з рівня 33 119 доларів США на особу (у 2005 році) до 52 189 доларів США на особу (2023 рік), тобто зростання на 19 070 доларів США за рік за 18 років аналізу;

- ВНД на душу жінок в Україні систематично зростає з рівня 11 416 доларів на рік (у 2005 році) до 13 295 доларів на рік (2023 рік), тобто зростання на 1 879 долар США на рік за 18 років аналізу;

- у 2023 році ВНД на душу жінок в Україні на 33 088 – 38 894 доларів США менше ніж у Європейських країнах, тобто в 3,0 – 4,3 раза.

Згідно з результатами розрахунків коефіцієнтів впливу життя людини, навчання людини, розподілу ВНД на 1 людини у Німеччині, Франції, Україні (рис. Г.9 – Г.11 Додатку Г) маємо наступні показники:

1) Коефіцієнти життя людини Німеччини, України та Франції:

- станом за 2023 рік коефіцієнт життя Німеччини = 0,9738;
- станом за 2023 рік коефіцієнт життя Франції = 0,9446;
- станом за 2023 рік коефіцієнт життя України = 0,8216.

2) Коефіцієнти навчання людини Німеччини, України та Франції:

- станом за 2023 рік коефіцієнт навчання Німеччини = 0,9572;
- станом за 2023 рік коефіцієнт навчання Франції = 0,8408;
- станом за 2023 рік коефіцієнт навчання України = 0,7394.

3) Коефіцієнти ВНД на людину Німеччини, України та Франції

- станом за 2023 рік коефіцієнт ВНД Німеччини = 0,9762;
- станом за 2023 рік коефіцієнт ВНД Франції = 0,9533;
- станом за 2023 рік коефіцієнт ВНД України = 0,7752.

4) Індекс розвитку Людини (ІРЛ) Німеччини, України та Франції:

- станом за 2023 рік коефіцієнт ІРЛ Німеччини = 0,9593 (5 рейтингове місце у «Найвищій групі»);

Human_Development_Index(HDI)_Німеччина =

$$= \sqrt[3]{(K_{\text{життя}}^{\text{ефф}} * K_{\text{навчан}}^{\text{ефф}} * K_{\text{ВНД}}^{\text{ефф}})} = \sqrt[3]{0,9738 * 0,9572 * 0,9762} = 0,9593$$

- станом за 2023 рік коефіцієнт ІРЛ Франції = 0,9207 (26 рейтингове

місце у «Найвищій групі»);

$Human_Development_Index(HDI)_Франція =$

$$= \sqrt[3]{(K_{життя}^{ефф} * K_{навчан}^{ефф} * K_{ВНД}^{ефф})} = \sqrt[3]{0,9446 * 0,8408 * 0,9533} = 0,9207$$

- станом за 2023 рік коефіцієнт ІРЛ України = 0,7790 (87 рейтингове місце у «Високій групі»).

$Human_Development_Index(HDI)_Україна =$

$$= \sqrt[3]{(K_{життя}^{ефф} * K_{навчан}^{ефф} * K_{ВНД}^{ефф})} = \sqrt[3]{0,8216 * 0,7394 * 0,7752} = 0,7790$$

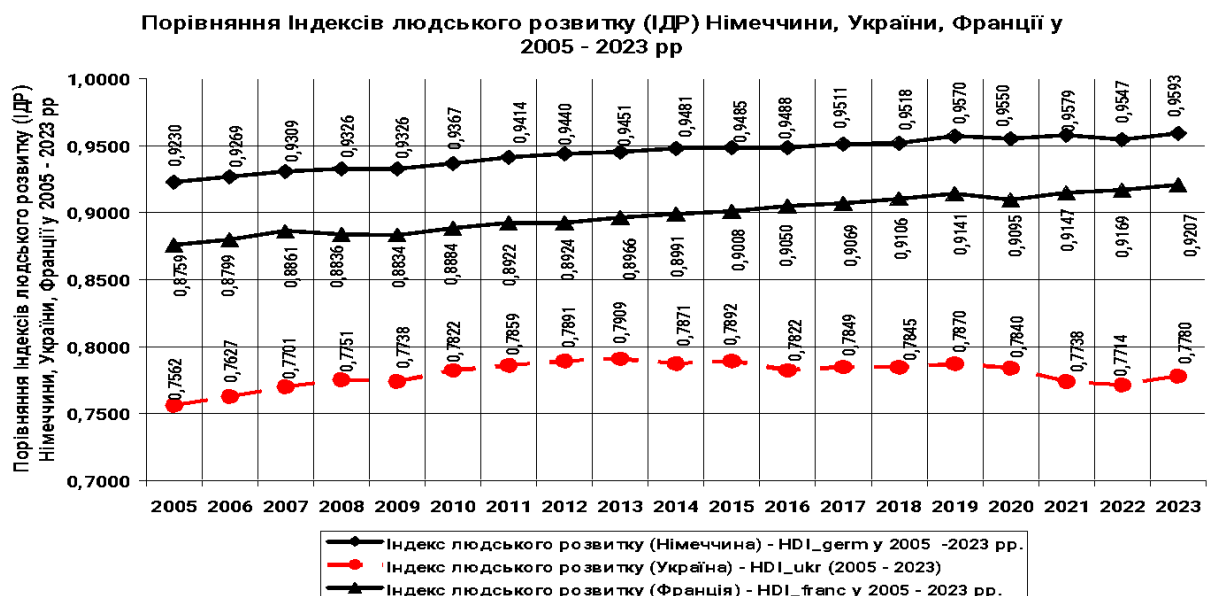

Рис. 3.1. Порівняння Індексів людського розвитку (ІДР) Німеччини, України, Франції у 2005 - 2023 рр

Джерело: побудовано за даними [109]

Отримані показники різниці між Німеччиною і Францією та Україною для чоловіків по тривалості життя, навчанню та ВНД на душу населення:

- у 2023 році тривалість життя чоловіків в Україні на 12,0 - 13,4 роки менше ніж у Європейських країнах.
- у 2023 році тривалість обсягів навчання в Україні на 1,5 - 2,5 рока менше ніж у Європейських країнах.
- у 2023 році середня тривалість обсягів навчання чоловіків в Україні на

1,2 - 3,9 рока менше ніж у Європейських країнах.

- у 2023 році ВНД на душу чоловіка в Україні на 43 166 – 55 098 доларів США менше ніж у Європейських країнах, тобто менша в 2,5 – 3,3 рази.

Отримані показники різниці між Німеччиною і Францією та Україною для жінок по тривалості життя, навчанню та ВНД на душу населення:

- у 2023 році тривалість життя жінок в Україні на 3,6 - 5,9 рока менше ніж у Європейських країнах.

- у 2023 році тривалість обсягів навчання жінок в Україні на 0,4 - 2,0 рока менше ніж у Європейських країнах.

- у 2023 році тривалість обсягів середнього навчання жінок в Україні на 0,4 - 2,6 рока менше ніж у Європейських країнах.

- у 2023 році ВНД на душу жінок в Україні на 33 088 – 38 894 доларів США менше ніж у Європейських країнах, тобто менша в 3,0 – 4,3 рази.

Таким чином, побудований на рис. 3.1 порівняльний аналіз між країнами «Найвищої групи» (Німеччина № 5 та Франція № 26) і Україною (87 рейтингове місце в «Високій групі») дозволяє зробити висновки, що реальне положення України в рейтингу ІЛР дійсно відповідає значному зниженню показників життя людини, навчання людини та розподілу ВНД на 1 людину відносно найвищих показників «Найвищої групи», а різниця між показниками є програмою розвитку всіх факторів підвищення Індексу розвитку людини в Україні.

3.2 Стратегія сталого розвитку України до 2030 року в контексті людського капіталу

Стратегічне бачення сталого розвитку України в «Стратегії України - 2030» орієнтована на досягнення оптимального балансу між визнаними міжнародними фундаментальними цінностями розвитку, якими є свобода,

рівність, солідарність, толерантність, повага до природи, спільна відповідальність. Національні цілі сталого розвитку України базуються на політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних і культурних цінностях, властивих українському суспільству, тому вони визначають спрямованість стратегії на турботу про спільне благо та захист національних інтересів України [71], [55].

Метою «Стратегії України – 2030» є забезпечення високого рівня та якості життя населення України, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь та припинення деградації природних екосистем шляхом впровадження нової моделі економічного зростання, що базується на засадах сталого розвитку [71], [55].

Враховуючи реальне корегування плану КМУ 2019 року за рахунок бойових дій та агресії РФ на території України у 2022 – 2025 рр. слід відмітити наявність нових післявоєнних планових та фактичних витрат (з урахуванням військових втрат та реальної міграції населення України).

Національні цілі сталого розвитку України базуються на 17 глобальних Цілях сталого розвитку світу [55], а для покращення рівня Індексу розвитку людини в Україні розгорнуті наступні напрями, що приведені в табл. 3.1 доповіді КМУ «Процес сталого розвитку економіки України до 2030 року» (згідно цілей ЦСР для України) для 2020, 2025, 2030 рр. [82].

Основними стратегічними цілями сталого розвитку України у 2025 році є цілі № 1, № 3, №4 та №5, оскільки їх виконання є основою планування розвитку України у воєнний час [71].

Стратегічна ціль 1. Зростання рівня ВВП на душу населення в Україні [71]:

а) Забезпечення щорічного зростання валового внутрішнього продукту ВНД в середньому:

- на рівні 6 % – на період довоєнного 2021 року;
- значне падіння ВВП на (- 25 %) – (- 12 %) у військові 2022 - 2024 рр.;
- планування можливого рівня до 0 % – на післявоєнний період

2026–2030 рр..

б) До 2030 року – у післявоєнному плануванні:

- збільшити обсяги фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3% ВВП;

- забезпечити державне бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП;

- забезпечити повну і продуктивну зайнятість та гідні умови праці для всіх жінок і чоловіків, включаючи переселене населення ТОТ (4,6 млн осіб) та повернення мігруючого за кордон населення України (6,8 млн. осіб).

Стратегічна ціль 3. Подолання бідності та скорочення нерівності до 2030 року [71]:

- скоротити вдвічі (до 36 %) частку бідних домогосподарств;

- довести мінімальний рівень заробітної плати та мінімальної пенсії до рівня фактичного прожиткового мінімуму;

- охопити бідне населення програмами державної соціальної підтримки до 85 %.

Стратегічна ціль 4. Забезпечення охорони громадського здоров'я, благополуччя та якісної освіти до 2030 року [71]:

- довести очікувану тривалість життя при народженні до рівня країн ЄС;

- добитися рівня материнської смертності не більш як до 5 випадків на 100 000 пологів;

- мінімізувати смертність та зменшити неонатальну смертність або кількість випадків смерті у перші 28 днів життя до 3–4 випадків на 1000 новонароджених; зменшити смертність дітей у віці до 1 року до 4–5 випадків на 1000 народжених живими; зменшити смертність дітей у віці до 5 років до 6–7 випадків на 1000 дітей;

- знизити на третину захворюваність на вірусні парентеральні гепатити, туберкульоз, а смертність від туберкульозу удвічі; знизити рівень смертності від СНІДу мінімум удвічі;

- знизити смертність від суїцидів на 20 % (запобігання суїцидам серед ветеранів АТО та військових дій);

- скоротити вдвічі кількість смертей і травм внаслідок нещасних випадків на транспорті.

Стратегічна ціль 5. Забезпечити інклюзивну та справедливую якісну освіту до 2030 року [71]:

- надати рівень якісної початкової, базової та повної середньої освіти для дитини, незалежно від стану її здоров'я, місця проживання та статків родини;

- надати виховання та здобуття усіма учнями знань і навичок щодо принципів сталого розвитку (здоровий спосіб життя, права людини, збереження довкілля, гендерної рівності, пропаганда культури миру та ненасильства, національне та патріотичне виховання та усвідомлення цінності культурного різноманіття і внеску культури в процес переходу до сталого розвитку).

3.3 Напрями вдосконалення сталого розвитку людського капіталу в економіці воєнного та післявоєнного становлення України

На сьогодні у середині 2025 року основою перспективного розвитку України є проекти вдосконалення сталого розвитку людського капіталу в економіці воєнного та післявоєнного становлення України, які найактуальнішими доведені Світовим банком, Кабінетом Міністрів та Київською школою економіки в документах:

1. Україна – швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA4) – лютий 2022 – грудень 2024. Світовий банк. 2025 [77].

2. Україна – швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3) – лютий 2022 – грудень 2023. Світовий банк. 2024 [78].

Особливістю цих документів є характеристика економіки України у

воєнні роки (2022 – 2025) та майбутні плани післявоєнного відновлення України, які характеризують економіку та стан розвитку людського капіталу України наступними показниками [77]:

- Економіка України характеризується шкодою, яка нанесена військами РФ в бойових діях 2022 – 2025 рр., збитками, що нанесені бойовими діями для економіки України зараз та на перспективу, перспектива потребами на післявоєнне відновлення України від нанесених шкод та збитків;

- Економіка України характеризується завоюванням військами РФ 25 % площі України, при чому повернення РФ завойованих територій Україні не передбачається;

- Населення України у 2025 році має 6,3 млн осіб, які з 2022 року виїхали та залишились за кордоном України;

- Населення України у 2025 році становить 4,9 млн осіб, які перемістились з завойованих територій Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей на завойовані території України (переселенці тимчасово окупованих територій), що оцінюється як 739 тисяч сімей;

- на завойованих 25 % територій України в бойових діях практично ліквідовані житлові будівлі і все житло потребує 100 % відновлення для жителів, які залишились в ТОТ;

- військові втрати (вбиті та поранені) досягає 150 – 200 тис. воїнів України;

- військові втрати населення України при ракетно – бомбових ударах військ РФ по території України становить 40 тисяч осіб;

- ракетно-бомбовими ударами військ РФ ліквідована більша частина теплових електростанцій, тепло підстанцій, енерговузлів для великих міст, 70 % вітрових електростанцій, 50 % сонячних електростанцій.

За результатами швидких оцінок завданої шкоди та потреб на відновлення України RDNA4 (Світовий банк) (31.12.2024) в 4-х структурних елементах наведені результати діагностики економіки та соціальної структури України [77].

Загальні показники швидких оцінок завданої шкоди та потреб на відновлення України RDNA4 (Світовий банк) (31.12.2024) [77]:

- 1) Загальний обсяг завданої прямої шкоди складає 176 мільярдів доларів США;
- 2) Загальні потреби становлять 524 мільярди доларів США протягом 10 років;
- 3) Пріоритети з відновлення та відбудови на 2025 рік (державні інвестиційні проекти та програми) – 17,32 мільярда доларів США, з яких 7,4 мільярда доларів США забезпечені, а дефіцит фінансування становить 9,96 мільярда доларів США.

Вплив на населення України швидких оцінок завданої шкоди та потреб на відновлення України RDNA4 (Світовий банк) (31.12.2024) [77]:

- 1) 6,8 мільйонів осіб переміщенні за межі України (УВКБ ООН);
- 2) 4,6 мільйона ВПО (Уряд України);
- 3) 35% домогосподарств, що складаються лише з жінок, повідомили, що живуть за межею прожиткового мінімуму;
- 4) 84,7% сімей з трьома і більше дітьми живуть у бідності;

Макроекономічний вплив на життя в Україні швидких оцінок завданої шкоди та потреб на відновлення України RDNA4 (Світовий банк) (31.12.2024) - потреба у зовнішньому фінансуванні на 2025 рік становить 39,3 мільярда доларів США (без урахування зменшення навантаження від обслуговування боргу) [77].

В табл. 3.2 наведені обсяги нанесеної шкоди, збитків та необхідних ресурсів на відновлення втрачених економічних об'єктів в Україні.

Розглянемо основні напрямки перспективного розвитку основних напрямів Індексу людського розвитку:

- зростання ВНД на душу населення України;
- стан житлового масива та його воєнне та післявоєнне відновлення;
- стан освіти та його воєнне та післявоєнне відновлення;
- стан здоров'я та його воєнне та післявоєнне відновлення;

- стан соціально-пенсійного захисту населення.

Таблиця 3.2

Оцінка завданої шкоди, збитків та необхідних потреб на відновлення України
станом на початок 2025 року (RNDA4)

СЕКТОР	Шкода, млрд. доларів США	Збитки, млрд. доларів США	Потреби, млрд. доларів США
1. СОЦІАЛЬНИЙ СЕКТОР	77,1	94	185,4
Житло	57,6	21,1	83,7
Освіта та наука	13,4	9,6	32,9
Охорона здоров'я	1,6	19,6	19,4
Соціальний захист та засоби до існування	0,4	14,4	38,9
Культура і туризм	4,1	29,3	10,5
2. ІНФРАСТРУКТУРНИЙ СЕКТОР	67,1	141,1	169,3
Енергетика та видобувні галузі	20,5	72,3	67,8
Транспорт	36,9	46,9	77,4
Телекомунікації, цифрові технології та медіа	2,2	2,4	5,9
Водопостачання та водовідведення	4,6	12,7	11,3
Муніципальні послуги	2,9	6,8	6,9
3. ВИРОБНИЧИЙ СЕКТОР	29,4	292,7	132,9
Сільське господарство	11,2	72,7	55,5
Торгівля та промисловість	17,5	213,9	64,4
Зрошення та водні ресурси	0,7	0,9	10,9
Фінанси та банківська діяльність	0	5,2	2,1
4. НАСКРІЗНІ СЕКТОРИ	2,5	61	36
Довкілля, природні ресурси та ліси	1,7	27,9	2,8
Надзвичайні ситуації та цивільний захист	0,4	0,5	2,4
Правосуддя та державне управління	0,4	2,8	0,9
Вибухонебезпечні предмети	0	29,8	29,9
ВСЬОГО	176,1	588,8	523,6

Джерело: побудовано за даними [77]

1. Показник ВНД на душу населення України [77].

Станом на 2025 рік в Україні кількість населення оцінюється у 36,6 млн осіб, тобто враховується кількість населення 6,3 млн осіб, що емігрувала в країни світу з лютого 2022 року. Реальні показники ВНД 2023 року (фактичні ціни) за даними Державної служби статистики України складають 6 813 697 млн грн., що відповідає фактичному рівню ВНД на душу реального

населення 4 654,2 долара США по курсу 40,0 грн/долар США, але перерахунок в ППС 2021 року виконується тільки центральними службами світу і становить у 2023 році 16 933 доларів США (ППС 2021 року) [38].

2. Житло [77].

Житло належить до секторів, які зазнали найбільшого впливу російського вторгнення в Україну.

Стан житлового сектору в Україні:

- на початок 2025 року 13 % житлового фонду України пошкоджено або зруйновано, що вплинуло на 2,5 млн домогосподарств
- до лютого 2022 року житловий фонд складався з приблизно 20 млн одиниць житла, де в багатоквартирних будинках мешкало 67% міського населення;
- на 31 грудня 2024 року загальний обсяг завданої шкоди у житловому секторі оцінюється в 57,6 млрд дол. США (Таблиця 3.2);
- потреби житлового сектору України на початок 2025 року оцінюються в 83,7 млрд дол. США (2025–2035 роки) (Таблиця 3.2).

2. Освіта і наука [77].

Велику кількість шкіл в Україні було зруйновано або пошкоджено.

Стан освіти та науки:

- 355 000 українських учнів виїхали за межі країни у пошуках прихистку в інших країнах;
- 228 000 учнів є внутрішньо переміщеними на території України;
- на грудень 2024 року близько 741 000 (20% дітей шкільного віку) дітей навчалися в гібридному форматі, поєднуючи очне навчання з віддаленим;
- на грудень 2024 року понад 443 000 (12% дітей шкільного віку) дітей навчалися повністю у віддаленому режимі через вторгнення та безпекові питання.

- у період із лютого 2022 року до 31 грудня 2024 року, за оцінками, було пошкоджено або зруйновано 10,4% освітньої інфраструктури, що становить орієнтовно 13,4 млрд дол. США (Таблиця 3.2);

- загалом 3 373 навчальних закладів зазнали пошкоджень, із них 385 було повністю зруйновано (45,3% від загальної кількості постраждалих закладів);

- пошкоджені 30 % закладів дошкільної освіти;

- пошкоджені 16,1% науково-дослідних установ.

Завдана шкода в секторі освіти і науки і надалі впливає на навчання та проведення досліджень, натомість що спричиняє економічні збитки, які, за оцінками, становлять близько 9,6 млрд дол. США (Таблиця 3.2). Вартість накопичених освітніх втрат з лютого 2022 року оцінюється в близько 7,8 млрд дол. США.

За оцінками, економічні потреби у відновленні та відбудові інфраструктури для забезпечення якісного очного навчання становлять 32,9 млрд дол. США на період 2025–2035 років (Таблиця 3.2).

3. Охорона здоров'я [77].

Із лютого 2022 року сектор охорони здоров'я зазнав шкоди на суму в 1,56 млрд дол. США (Таблиця 3.2). Збитки в цьому секторі оцінюються на рівні 19,6 млрд дол. США (Таблиця 3.2). Ця сума включає вартість розчищення завалів, знесення зруйнованих будівель, фінансові збитки від пошкодження закладів та додаткові збитки, пов'язані зі здоров'ям через втрачену допомогу та вищі ризики для громадського здоров'я.

Загальні потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються у 19,4 млрд дол. США протягом наступних 10 років (Таблиця 3.2). За оцінками, подальший розвиток лікарняної мережі до запланованого на майбутнє стану потребуватиме 9,7 млрд дол. США протягом наступних 10 років. За оцінками, для відновлення надання послуг потрібно 7,0 млрд дол. США.

4. Соціальний захист і забезпечення засобів до існування [77].

У 2024 році видатки на соціальну допомогу становили майже 181,4 млрд грн (4,3 млрд дол. США).

Станом на грудень 2024 року 200 об'єктів інфраструктури сектору соціального захисту було пошкоджено або зруйновано, їхня вартість становить близько 399 млн дол. США, а збитки у секторі оцінюються у 87,3 млрд дол. США (Таблиця 3.2).

Найбільша частка збитків пов'язана з безповоротною втратою робочих місць і робочої сили. Вплив на населення: вплив на людський капітал є значним. Рівень бідності зріс у період із 2021 по 2023 рік із 20,6% до 35,5% за даними НАН станом на 31 грудня 2024 року. За оцінками, рівень бідності серед домогосподарств із дітьми зріс із 43,2% у 2021 році до 65,6% у 2023 році. Серед великих сімей (з трьома чи більше дітьми) рівень бідності становив 84,7%; серед домогосподарств із дітьми та безробітним членом сім'ї рівень бідності перевищував 80%.

Враховуючи матеріалу звіту Світового банку RDNA4, на рис. 3.2 побудовані основні шляхи розвитку людського потенціалу в Україні у воєнний та післявоєнний періоди [50].

Згідно структури, що наведена на рис. 3.2, здійснений аналіз перспектив воєнного та післявоєнного розвитку людського потенціалу для післявоєнного відновлення України показав, що найбільшими перешкодами є демографічні втрати при масовому територіальному розміщенню населення з східних регіонів України в безпечні центральні та західні регіони (4,6 млн. осіб), масова міграція населення України за кордон (6,4 млн осіб), руйнування освітньої та наукової інфраструктури, а також масове скорочення ринку праці за рахунок здійснення втрат в промисловості, сільському господарстві та електроенергетиці [50].

Рис. 3.2. Основні шляхи розвитку людського потенціалу в Україні у воєнний та післявоєнний періоди

Джерело: побудовано за даними [50]

Для ефективного подолання післявоєнних проблем розвитку людського капіталу України необхідні наступні комплексні заходи з пріоритетними напрямками:

- реінтеграція внутрішньо переміщених осіб в Україні з наданням їм тимчасового та постійного житла, а також забезпечення працевлаштування та соціальної адаптації в безпечних регіонах України;
- реінтеграція мігрантів, які покинули Україну з 2022 року, з наданням їм тимчасового та постійного житла, а шляхом також забезпечення працевлаштування та соціальної адаптації в безпечних регіонах України;
- здійснення державних програм відновлення освітньої системи, впровадження сучасних технологій навчання та стимулювання наукової діяльності, що сприятиме формуванню нових кваліфікованих кадрів на нових та відновлених об'єктах діяльності в Україні;

- державний перспективний розвиток цифрової економіки та залучення інвестицій у людський капітал, що дасть можливість суттєвого підвищення конкурентоспроможності країни на період післявоєнного відновлення;
- створення державних програм підтримки реабілітації в цивільному житті осіб з військовими пораненнями, які потребують створення спеціальних реабілітаційних підприємств та розвитку власного післявоєнного підприємництва з підтримкою держави;
- створення системи державної активізації та підтримки міжнародної економіки, фінансові напрями яких повинні бути спрямовані на розвиток людського капіталу (освітні реформи, медична реабілітація та економічне зростання).

Висновки до розділу 3

Результати напрямів забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Україні в кваліфікаційній магістерській роботі дають можливість сформулювати наступні висновки:

1. При оцінці шляхів міжнародного досвіду забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі доведено, що основні країни порівняння (Німеччина, №5 та Франція, №26) знаходяться на дуже високому «Найвищому рівню ІЛР (з 1 по 75 місця в рейтингу HDI)», який має рівні ІЛР від 0,972 (Ісландія, №1) до 0,804 (Боснія, № 74)

В той же час порівнюємо 0,799 (Україна, № 87) знаходиться в другій високій «Високій групі ІЛР (з 78 по 125 місця в рейтингу HDI)» між 0,788 (Іраном, № 78) та 0,708 (Нікарагуа, №125), що реально відповідає більш низькому рейтинговому положенню України в рейтингу ІЛР світу відносно країн Європейського Союзу.

2. Для проведення характеристик стратегії сталого розвитку України до 2030 року в контексті розвитку людського капіталу слід звернути увагу на воєнний стан та „Оцінку завданої шкоди, збитків та необхідних потреб на

відновлення України станом на початок 2025 року” (Світовий банк), де розміри шкоди оцінені в 176,1 млрд. USD, розміри збитків оцінені в 588,8 млрд. USD, а розміри потреб на відновлення економіки оцінені в 523,6 млрд. USD, що при рівні обсягів Державного бюджету України у 188 млрд USD відповідає необхідності 8 – 12 років післявоєнного відновлення економіки України за рахунок міжнародної фінансової допомоги для реалізації нової моделі економічного зростання на засадах сталого розвитку «Стратегія України – 2030».

3. Оцінка напрямів реалізації сталого розвитку людського капіталу в економіці воєнного та післявоєнного становлення України показала необхідність комплексних заходів з пріоритетними напрямками: реінтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні; реінтеграції мігрантів, які покинули Україну з 2022 року; реалізація державних програм відновлення освітньої системи, впровадження сучасних технологій навчання та стимулювання наукової діяльності; створення системи підтримки міжнародної економіки, фінансові напрями яких повинні бути спрямовані на розвиток людського капіталу (освітні реформи, медична реабілітація та економічне зростання).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження концепцій людського капіталу у стратегії сталого розвитку ЄС та України дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Людський капітал є накопиченням спеціальних нематеріальних активів економічної цінності досвіду та навичок людського суспільства, в які входять освіта, навчання, інтелект, навички, здоров'я, лояльність і креативність, відповідальність працівників.

2. Основи становлення теорії людського капіталу включають ключові риси, які характеризують зміст людського капіталу, а також науковці відносять особливості застосування сутнісних характеристик в економічній діяльності та здатність людського капіталу приносити дохід його власнику.

3. Характеристики сталого розвитку в контексті інвестицій в людський капітал характеризується вартістю інвестицій у людське суспільство, що формують, накопичують та реалізують її знання, здібності, навички і вміння, а також забезпечують зростання вартості та отримання суспільного доходу

4. Проведений аналіз людського капіталу в стратегії сталого розвитку Європейського Союзу та України дозволяє сформулювати, що «Найвищий рівень ІЛР» в світовому рейтингу утримують наступні країни Європейського Союзу:

- 39 країн Європи в «найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Development Index (HDI) (1 – 74 рейтингові місця);
- 18 країн Європи в «Найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Capital Index (1- 27 рейтингові місця);
- 22 країни Європи в «Найвищому рівні ІЛР» в системі рейтингу SPI (AITI Global Social progress index) (1 – 30 рейтингові місця).

5. Значення ІЛР України на 2023 рік становить 0,779, що поміщає країну в категорію країн з високим рівнем людського розвитку, посідаючи 87 місце зі 193 країн та територій. У період з 1990 до 2023 року значення ІЛР України змінилося з 0,750 до 0,779, тобто виросло на 3,9 відсотка.

Україна утримує «Високий рівень ІЛР» в 2-й групі міжкраїнного рейтингу утримує Україна, що займає наступні рейтингові місця:

- 87 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Development Index (HDI) (75 – 124 рейтингові місця);
- 53 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі рейтингу Human Capital Index (28 - 73 рейтингові місця);
- 63 рейтингове місце в «Високому рівні ІЛР» в системі рейтингу SPI (AITI Global Social progress index) (31 – 70 рейтингові місця).

6. Регресійний аналіз коефіцієнтів життя, навчання та ВНД на душу населення, які входять в Індекс людського розвитку людини в Україні показав наступне:

- динаміка змін ІЛР України (все населення) характеризується нарощуванням з рівня 0,778 у 2005 році до рівня 0,79 у 2013 році, а після чого поступово знижується до рівня 0,779 у 2023 році, тобто зниження рівня ІЛР всього населення становить (- 1,4 %) відносно рівня 2013 року;
- у 2023 році ІЛР України (всього населення) на (- 4,97 %) вище рівня коефіцієнта навчання населення, вище на (-0,36 %) рівня коефіцієнта ВНД на 1 особу та значно нижче на (+5,6 %) рівня коефіцієнта життя населення, тобто зростання рівня ІЛР населення характеризується підвищенням за рахунок зростання коефіцієнту життя населення.

7. Для оцінки міжнародного досвіду шляхів забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі отримані показники різниці між Німеччиною і Францією та Україною для чоловіків по тривалості життя, навчанню та ВНД на душу населення показали, що:

- у 2023 році тривалість життя чоловіків в Україні на 12,0 - 13,4 роки менше ніж у Європейських країнах.
- у 2023 році середня тривалість обсягів навчання чоловіків в Україні на 1,2 - 3,9 рока менше ніж у Європейських країнах.
- у 2023 році ВНД на душу чоловіка в Україні на 43 166 – 55 098 доларів США менше ніж у Європейських країнах, тобто менша в 2,5 – 3,3

раза.

8. Для оцінки міжнародного досвіду шляхів забезпечення сталого розвитку людського капіталу в Європейському Союзі отримані показники різниці між Німеччиною і Францією та Україною для жінок по тривалості життя, навчанню та ВНД на душу населення показали, що:

- у 2023 році тривалість життя жінок в Україні на 3,6 - 5,9 рока менше ніж у Європейських країнах.

- у 2023 році тривалість обсягів навчання жінок в Україні на 0,4 - 2,0 рока менше ніж у Європейських країнах.

- у 2023 році ВНД на душу жінок в Україні на 33 088 – 38 894 доларів США менше ніж у Європейських країнах, тобто менша в 3,0 – 4,3 раза.

9. Для проведення аналізу стратегії сталого розвитку України до 2030 року в контексті людського капіталу здійснений розгляд «Стратегії України – 2030» для створення сприятливих умов для діяльності сьогоденних та майбутніх поколінь України та впровадження нової моделі економічного зростання на засадах сталого розвитку.

10. Здійснений аналіз перспектив воєнного та післявоєнного розвитку людського потенціалу для післявоєнного відновлення України показав, що найбільшими перешкодами є демографічні втрати при масовому територіальному переміщенню населення з східних регіонів України в безпечні центральні та західні регіони (4,6 млн. осіб), масова міграція населення України за кордон (6,4 млн осіб), руйнування освітньої та наукової інфраструктури, а також масове скорочення ринку праці за рахунок втрат в промисловості, сільському господарстві та електроенергетиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабічев А. В., Пелюх О. І. Стратегічні аспекти розвитку людського капіталу в Україні в контексті інтеграції ветеранів у сфери Індустрій 4.0 та 5.0. *Проблеми економіки. № 3 (61), 2024. С. 76 – 83.* URL: https://www.problecon.com/pdf/2024/3_0/titul.pdf (дата звернення: 02.05.2025)
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія. Київ : Знання, 2014. 710 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/elib/economics_f/bazylevych_ekonomichna_2014.pdf (дата звернення: 10.10.2021).
3. Бекманн А., Луціус І., Нанцу Т., Рябокінь Т., Вихор Б. (WWF); Аббара М., Аїксала А., Чорак Т., Хассан Ф., Качанер Н. (BCG). Україна: стале економічне відновлення для людей і природи. Звіт підготовлений WWF Центральної та Східної Європи і WWF-Україна спільно з Boston Consulting Group (BCG) у рамках глобального партнерства WWF-BCG, 2022. 67 с. URL: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/wwf_bcg2022.pdf (дата звернення: 02.05.2025)
4. Білик О.М. Людський капітал та інноваційна специфіка сучасного економічного зростання. Київський національний економічний університет . *Вісник Технологічного університету Поділля. №3. 2004. Т.2. С. 61 - 68.* URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/157e3617-262a-4bfc-b2b8-124773c4f99c/content> (дата звернення: 02.05.2025)
5. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці. Київ : Знання-Прес, 2000. 313 с.
6. Боднар К. В. Від людей до публічної політики: роль людського капіталі в сталому післявоєнному розвитку України. *Актуальні проблеми державного управління, 2023, № 2 (63). С.128 – 142.* URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/bitstreams/28ee6966-8bf7-49f0-9f4b-cb8af9c5cbf6/download> (дата звернення: 02.05.2025)
7. Важливість розвитку людського капіталу у сучасному світі. 2021.

URL:

<https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-buty-strategiya-ukrayiny/> (дата звернення: 02.05.2025)

8. Важливість розвитку людського капіталу у сучасному світі. Якою має бути стратегія України 2021. *Український інститут майбутнього*. URL: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyumaye-buty-strategiya-ukrayiny/> (дата звернення: 11.10.2021).

9. Гальчинський А. Економічна методологія. Логіка оновлення : курс лекцій. Київ : АДЕФ-Україна, 2010. 572 с.

10. Галушка З. Людський капітал економіки України: вплив війни та потенціал післявоєнного відновлення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2024, № 2. С. 100 – 108. URL: <https://heralds.khmnu.edu.ua/index.php/heralds/article/view/29> (дата звернення: 02.05.2025)

11. Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі: кер. проєкту О. Пищуліна. Центр Разумкова, 2022. 368 с.

12. Гинда С.М., Гинда ОМ. Людський капітал: сутність, особливості аналізування та оцінювання. *Економіка і суспільство*. Випуск № 12. 2017. С. 73 – 78. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/12.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

13. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: монографія. Київ: Знання, 2001. 254 с

14. Грішнова О.А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 34-40. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/7a26264b-daab-4ce9-99e8-f51942961d3a> (дата звернення: 02.06.2025)

15. Демченко О. В. Генезис наукових підходів до теорії людського капіталу. *Бізнес Інформ*. 2024. №6. С. 6–15. URL:

https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-6_0-pages-6_15.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

16. Дмитрик О.О., Білоусов С.М., Внукова И.М. Правове регулювання господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0 : монографія / за ред. С. В. Глібка та О. В. Корват. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 350 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/35c4f2e3-9194-49c6-9302-a21a8c1da22a> (дата звернення: 02.05.2025)

17. Іванюта С.П., Якушенко Л.М. Європейський зелений курс і кліматична політика України : аналіт. доп. / за заг. ред. А. Ю. Сменковського. – Київ : НІСД, 2022. 95 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/dopov-greendeal-1-red-pogod-do-verstki_12_07_2022_gotove.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

18. Європейський зелений курс. Повідомлення Європейського Союзу від 2019 року COM(2019) 640 фінал URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640> (дата звернення: 02.06.2025)

19. Замараєв А.В. Сутність поняття «людський потенціал» в контексті суспільного розвитку. *Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2015. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=895> (дата звернення: 11.10.2021).

20. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку. Газета «Дзеркало тижня», №19 , 20-26 травня 2006 р. URL: <https://kpi.ua/620-7> (дата звернення: 02.05.2025)

21. Карпенко А.В. Розвиток інтелектуальних активів людського потенціалу: теорія та практика : монографія. Запоріжжя : ФОП В.В. Мокшанов, 2018. 510 с.

22. Кічурчак М.В. Людський капітал та зайнятість в країнах ЄС: роль у сталому розвитку, Теорія і практика розбудови екосистеми соціальної сфери в умовах повоєнного відродження України: зб. тез доповідей Міжнародної

науково-практичної конференції (Київ, 17–18 квітня 2024 р.). Київ: КНЕУ, 2024. с. 163 – 166. URL: https://www.researchgate.net/publication/381672371_LUDSKIJ_KAPITAL_TA_ZAJNATIST_V_KRAINAH_ES_ROL_U_STALOMU_ROZVITKU (дата звернення: 02.05.2025)

23. Коломієць В. М. Вплив війни на демографічну ситуацію та ринок праці в Україні. Економічна думка. 2023. 250 с.

24. Компанієць В.В.. Людський капітал: визначення, особливості, відтворення. С. 281 – 284. URL: <https://stp.ust.edu.ua/article/download/15793/37569/0> (дата звернення: 02.05.2025)

25. Кожушко Р.Ю. Людський капітал як фактор управління стратегічним розвитком підприємств. III Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних- цілей сталого розвитку». 10 червня 2022 року. С.85 – 89. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20371/1/IMPER_2022_V1_P085-089.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

26. Ушенко Н. В., Курочка О. М. Стан та динаміка розвитку людського капіталу: міжкrajнні порівняння. 2025.

27. Лукашевич В.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [навчальний посібник] Львів: «Новий Світ - 2000», 2010. 424 с.

28. Луценко Ю.О., Єгоров Б.В., Немченко В.В., Лагодієнко Н.В. Розвиток людського капіталу як основа сталого розвитку сільських територій. *Менеджмент*. 2023. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/download/231/246> (дата звернення: 02.05.2025)

29. Мельничук Д.П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: монографія. Житомир: Полісся, 2015. 564 с.

30. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, 2000. 176 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf> (дата звернення: 02.05.2025)

31. Національна доповідь «Цілі розвитку тисячоліття. Україна – 2010». Київ : Міністерство економіки України, 2010. 107 с. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/MDGs%20Ukraine%202010%20Report%20ukr.pdf> (дата звернення: 11.10.2021).
32. Озекін А.В. Людський капітал у післявоєнному відновленні України. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова . м. Київ, Україна. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/65298/1/2023%282%29%20%D0%BA%D0%B0%D1%84%20%D0%9F%D0%B8%D0%91%D0%90-290-294.pdf> (дата звернення 02.05.2025)
33. Олієвська М. Г., Бондаренко Д. В. Сталий розвиток людського капіталу: міжнародні ініціативи та національні тренди. *Наукові праці НДФІ. 2020. № 1 (90). С. 76 – 87.* URL: http://npndfi.org.ua/docs/NP_20_01_076_uk.pdf (дата звернення: 02.05.2025)
34. Омельчук О. М., Ватрас В. А. , Подра О. П., Савенко В. В. Значення людського капіталу в забезпеченні сталого економічного розвитку: *Європейський досвід і правовий аспект*, 2020, с. 508 – 517. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3447/1/%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B0%20%282%29.pdf> (дата звернення: 02.05.2025)
35. Островерхов В.М. Еволюція наукових поглядів дослідження людського капіталу. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2016. Вип. 21. С. 63-66.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rarpsu_2016_21_12 (дата звернення: 07.06.2025)
36. Офіційний Інтернет–сайт Національного банку України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/methodological_notes_MFS.pdf (дата звернення: 07.06.2025)
37. Офіційний Інтернет–сайт Світового Валютного Фонду, 2025. URL: <https://www.imf.org/ru/Home> (дата звернення: 07.04.2025)
38. Офіційний Інтернет–сайт Державної служби статистики України, 2025, URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.04.2025)
39. Офіційний Інтернет-сайт Державної митної служби України, 2025.

URL:

[https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2024-rik-tovaroobig-ukrayini-skla-v-1123-mlrd-1966#:~:text=\(дата звернення: 05.05.2025\)](https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2024-rik-tovaroobig-ukrayini-skla-v-1123-mlrd-1966#:~:text=(дата звернення: 05.05.2025))

40. Офіційний Інтернет-сайт Міністерства фінансів України, 2024. URL: <https://www.mof.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2025)

41. Офіційний Інтернет-сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, 2024. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/spivrobitnytstvo-z-mizhnarodnymy-organizatsiyamy/> (дата звернення: 20.03.2025)

42. Офіційний Інтернет-сайт Міністерства економіки України, 2024, 2024. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 20.03.2025)

43. Офіційний Інтернет-сайт Кабінета Міністрів України, 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/66240072> (дата звернення: 20.03.2025)

44. Панчишин Т.В., Лоїк Р.В., Демчишак Н.Б. Інвестування в розвиток людського капіталу в умовах інтелектуалізації економіки. *Економіка та суспільство*. Випуск № 69 . 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5240> (дата звернення: 02.05.2025)

45. Петренко В.С. , Карнаушенко А.С. Інноваційні стратегії Європейського Союзу для економічного відновлення пост конфліктних регіонів: перспективи впровадження в Україні. *Економічний простір*. № 193, 2024. С. 66 - 73 . URL: <https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/193-66-73-petrenko.pdf> (дата звернення: 02.05.2025)

46. Людський капітал: сутність та фактори розвитку. НТУ «Дніпровська політехніка», *Економічний вісник*, 2023, №2. с.15 – 21. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/2/EV20232_015-021.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

47. Пилипенко Ю.І. , Швець А.С. Цифровий вимір розвитку людського капіталу, НТУ «Дніпровська політехніка», *Економічний вісник Дніпровської політехніки*, 2024, №2. С. 74 – 80. URL: https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_article=1591 (дата звернення: 02.05.2025)

48. Пилипенко Ю.І., Алексєєнко Д.Д. Соціальний капітал як чинник економічного розвитку суспільства. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць: Одеський національний економічний університет*. 2018. № 1(65). С. 24-34. URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2018/65/page.php?id=abstract/ukr/24-34> (дата звернення: 02.06.2025)

49. Пищуліна, О., Юрочко, Т., Міщенко, М., Жаліло, Я. (2018). Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ [online] Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf (дата звернення: 02.06.2025)

50. Плавкова Д.Д. Шляхи розвитку людського потенціалу в Україні в умовах післявоєнного стану, Університет митної справи та фінансів. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск № 72. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/5749/5691/> (дата звернення: 02.05.2025)

51. План для Ukraine Facility (2024 -2027 pp.). Регламент (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 р., який прийнятий Європейським Парламентом та Радою, що засновує Ukraine Facility, 2024. 380 с. URL: https://ces.org.ua/ukraine-facility-na-shho-ta-na-yakih-umovah-budut-vitracheni-50-mlrd-%D1%94vro-vid-%D1%94s/?gad_source (дата звернення: 02.05.2025)

52. Подра О. П. Роль людського капіталу у забезпеченні сталого економічного розвитку: стан, проблеми, перспективи. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 2 (8). С. 144-151. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3180> (дата звернення: 02.05.2025)

53. Покришка Д.С. Огляд стратегічних документів Європейського Союзу у сфері економічної безпеки : аналіт. огляд. Київ: НІСД, 2024. 41 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-08/ad_strategiya-eb-es-sayt14082024.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

54. Поснова Т. В., Зятковський В. І. Роль креативного людського капіталу в забезпеченні сталого розвитку. *«Освітня аналітика України»*. 2024. № 6 (32). С. 141 – 155. URL:

https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/11_Posnova_Zyatkovskyi_632_2024_141-155.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

55. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 02.05.2025)

56. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу (2024 –2027 рр.) для плану реалізації «Ukraine Facility», 2024. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/> (дата звернення: 20.03.2025)

57. Проценко В. Як зберегти та підсилити людський капітал України і що потрібно змінити державі у підходах до цього питання. Агенція Mind.Ua. 27 листопада 2024. URL: <https://mind.ua/openmind/20281926-yak-zberegti-ta-pidsiliti-lyudskij-kapital-ukrayini> (дата звернення: 02.05.2025)

58. Прушківська Е.В., Переверзева А.В. Людський капітал: проблеми та перспективи. *Економічний вісник НГУ*. 2007. № 3. С. 17-24.

59. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року A/RES/70/1. Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 (Сімнадцять Цілей сталого розвитку і 169 завдань). 2015. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/peretvorennnya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku> (дата звернення: 22.02.2025)

60. Результати програми «Горизонт 2020» за 2024 –2020 рр. в Україні. 2021. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/horizont/2021/09/23/Rezult._progr.Gor.2020.23.09.21.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

61. Руда М.В., Мазурик М.М. Співпраця України та ЄС у сфері сталого розвитку: огляд перспектив. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. № 3 (1), 2021. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23805/menedzhment121-206-213.pdf> (дата звернення: 02.05.2025)

62. Рябоволик Т. Ф., Андрощук І. О. Людський потенціал в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Випуск 42. 2022. С. 7 -13. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/42_2022ua/3.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

63. Савчинський Р., Насєдкіна М. Суспільство яке здатне себе змінити. URL: <https://theukrainians.org/spilnodiya-parttwo/> (дата звернення: 11.10.2021).

64. Самборська О.Ю. Людський капітал як фактор економічного зростання. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 64-72. . URL: <https://eapk.com.ua/uk/article/read/lyudsky-kapital-yak-faktor-ekonomichnogo-zrostannya> (дата звернення: 05.05.2025)

65. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. 18 квітня 2025. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>]. (дата звернення: 05.05.2025)

66. Сардак С.Е. Еволюція поглядів на зміст і роль людських ресурсів у суспільному поступі. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 12. С. 132–139.

67. Семів Л.К. Регіональна політика розвитку людських ресурсів в умовах трансформації економіки України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Львів. Ін-т регіональних досліджень НАН України. 2004. 37 с.

68. Сиротюк Г.В. Синергія біоекономіки та людського капіталу в контексті сталого економічного розвитку. *Стала економіка*. URL: <http://econp.com.ua/index.php/journal/article/download/187/162> (дата звернення: 02.05.2025)

69. Смирнова І. І. Цільові орієнтири сталого розвитку людського капіталу в умовах побудови інноваційної економіки. *Економічний вісник Донбасу № 2(56), 2019. С. 198 – 205*. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/handle/123456789/158416> (дата звернення: 02.05.2025)

70. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти [Електронний ресурс]: Підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. К.: НУХТ, 2022. 337 с. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/>

[1/stratehiia_staloho.pdf](#) (дата звернення: 02.05.2025)

71. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). 2020.

URL:

<https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf> (дата звернення: 02.06.2025)

72. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року : Розпорядження КМУ від 31 грудня 2024 р. № 1351-р

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.05.2025)

73. Старостіна А., Кравченко В. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять «глобалізація» та «підприємницький ризик»). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Випуск 128*. 10.52011. С. 5-10.

75. Терещенко Д.А. Генезис наукових підходів до теорії людського капіталу. *Публічне управління та митне адміністрування*, № 4 (23), 2019. С. 90 – 101. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2019/4/12.pdf> (дата звернення: 02.05.2025)

76. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678–VII від 16.09.2014 / (Зміни до Угоди див. в Рішеннях № 3/2023 від 30.11.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 22.02.2025)

77. Україна – швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA4) – лютий 2022 – грудень 2024. Світовий банк. 2025. 200 с. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052925103531065/pdf/P180174-93c8e8c1-83a2-487d-aaec-a8435f9db418.pdf> (дата звернення: 22.02.2025)

78. Ушенко Н.В. Людський капітал: регуляторні механізми відтворення [монографія]. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток», 2008. 288 с.

URL: (дата звернення: 22.02.2025)

79. Хандій О.О., Кобцева Д.А. Людський капітал та його роль у забезпеченні економічного зростання. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. № 4 (280). 2023. С. 55-63.

URL:

<https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/703d9ba5-4492-4c1b-92bb-52f46f810b29/content> (дата звернення: 02.05.2025)

80.Хромов М. Еволюція теорії людського капіталу. Ретроспектива Світової економічної думки, *Вісник THEU*. 2011. № 2 URL: [https:// visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/244](https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/244) (дата звернення: 02.05.2025)

81. Хромов М.І. Сутність і особливості людського капіталу в системі соціально-економічних. *Економіка і право*. 2009. № 3. С. 140–145.

82. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь Кабінету міністрів України. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. 2019. 176 с.. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf> (дата звернення: 02.06.2025)

83. Чепелюк М.І. Індекс глобальної конкурентоспроможності як показник опірності країн світу в умовах глобальної кризи. *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. 2020. № 8. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-8_0-pages-6_12.pdf (дата звернення: 11.10.2021).

84. Шелухін В.А.Соціологічне оцінювання людського капіталу: навчально-методичний комплекс для студентів 054 «Соціологія» К., КНУіТШ, 2023. 40 с.

85. Шумська С. С. Фінансовий розвиток України та людський капітал у глобальному просторі в умовах нестабільності та пандемії . Траєкторії розвитку повоєнної економіки України в системі координат постпандемічного світу : колективна монографія / за ред. М. І. Скрипниченко ; НАН України,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». - Київ : [б. в.], 2023. - Розділ 5. - С. 96-126. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/fca6fa93-ced5-4188-ae04-05748326bc72> (дата звернення: 02.05.2025)

86. Шумська С.С. Людський капітал у глобальному світі та в Україні: довгострокові тренди та вплив COVID-19. Економіка та суспільство. Випуск № 44 . 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1850/1784/> (дата звернення: 02.05.2025)

87. Якименко І.Л., Петрашко Л.П., Димань Т.М., Салавор О.М. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти. К.: НУХТ, 2022. 337 с. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/0fbb50ba-f863-42c4-bdfa-df77a29bfe4d/Sustainable_Development_Strategy_Textbook_Kyiv_NUFT_2022_Final.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

88. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. URL:https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

89. Як змінюються позиції України в Індексі людського розвитку. Агенція «Слово та діло» (Суспільство). 15 серпня 2024 року. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/08/15/infografika/suspilstvo/yak-zminyuyutsya-pozyciyi-ukrayiny-indeksi-lyudskoho-rozvytku>

90. Schultz Theodore W. Investment in Human Capital. The American Economic Review. Vol. 51. № 1 (Mar., 1961). Pp. 1-17.

91. Becker G.S. Investment in Human Capital: A. Theoretical Analysis. Journal of Politikal Economy. Supplement. Oct., 1962. Pp. 9-49.

92. Dutta S., Lanvin B., Rivera L., Wunsch-Vincent L.S. Global Innovation Index 2024 Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship 17th Edition. URL:

https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB3lite.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

93. Woharcik V., Peruffo E, Duff C., Mascherini M. The EU and G20: A two-decade journey of socioeconomic, digital and green transformation. Published: 26 November 2024. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/eu-and-g20-two-decade-journey-socioeconomic-digital-and-green-transformation> (дата звернення: 02.05.2025)

94. Crozier M. Actors and Systems. The Politics of Collective Action / Michel Crozier, Erhard Friedberg. Chicago : The University of Chicago Press, 1980. P. VII + 333.

95. Human Development Index (HDI). URL: <https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads> (дата звернення: 20.05.2025).

96. The Human Capital Index (HCI) database. URL: https://data360.worldbank.org/en/dataset/WB_HCI (дата звернення: 20.05.2025).

97. Global Social Progress Index. URL: https://cdn.prod.website-files.com/6650cb66e461b93f1a906cf2/67bfb2f98d970886cd20224a_2025%20AI%20Global%20Social%20Progress%20Index-%20report.pdf (дата звернення: 20.05.2025).

98. Goldin C. Human Capital. Handbook of Cliometrics. Harvard University. 2014. URL: https://scholar.harvard.edu/files/goldin/files/human_capital_handbook_of_cliometrics_0.pdf (дата звернення: 20.05.2025).

99. Higgins J. Growth in human capital helping to overcome economic divergence in Europe. 26 September 2024. URL: <https://www.mynewsdesk.com/eurofound/news/growth-in-human-capital-helping-to-overcome-economic-divergence-in-europe-488541> (дата звернення: 02.05.2025)

100. Woharcik V., Peruffo E, Duff C., Mascherini M. Role of human capital inequalities in social cohesion and convergence, 26 September 2024, EuroFond, 100 p. URL: <https://www.eurofound.europa.eu>

eu/en/publications/2024/role-human-capital-inequalities-social-cohesion-and-convergence (дата звернення: 02.05.2025)

101. Pellegrini I., Chmura R., Sawulski J., Mętrak T. No 42-2024 Human capital and GDP projections in selected EU countries. 47 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/380833997_Human_capital_and_GDP_projections_in_selected_EU_countries (дата звернення: 02.05.2025)

102. Investment Report 2024/25/ Innovation integration simplification in Europe and Chapter 4. Social inclusion as a path to well-being and competitiveness. European Investment Bank. 98 -100, boulevard Konrad Adenauer L-2950 Luxembourg, 62 p. URL: https://www.eib.org/files/documents/lucalli/20240354_investment_report_2024_chapter4_en.pdf (дата звернення: 02.05.2025)

103. Ederer P., Schuler P., Willms S. The European Human Capital Index: The Challenge of Central and Eastern Europe, 2024. 48 p. URL: <https://lisboncouncil.net/wp-content/uploads/2020/08/European-Human-Capital-Index-CEE.pdf> (дата звернення: 02.05.2025)

104. Horizon Europe Programme (2021 – 2027). 2025. URL: <https://horizon-europe.org.ua/en/about-he/he-programme/> (дата звернення: 02.05.2025)

105. Schultz Theodore W. Investment in Human Capital. The American Economic Review. Vol. 51. № 1 (Mar., 1961). Pp. 1-17.

106. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Geneva : World Economic Forum, 2016. 172 p. URL: https://law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0005/3385454/Schwab-The_Fourth_Industrial_Revolution_Klaus_S.pdf (дата звернення: 11.10.2021).

107. Human Development Indicators and Indices: 2020 Statistical Update Team. United Nations Development Programme. One United Nations Plaza. New York. URL: www.undp.org (дата звернення: 11.10.2021).

108. Human Development Report 2025, UNDP UN, p. 324. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025>

reporten.pdf (дата звернення: 02.06.2025)

109. Доповіді про розвиток людини 1990 – 2023 рр. (Доповіді по Україні та світу – HDI, GDI), UNDP UN, 2025. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/UKR> (дата звернення: 02.06.2025)

110. Human Development Report 2025 technical notes Calculating the human development indices—graphical presentation (Technical note 1. Human Development Index). URL: https://hdr.undp.org/sites/default/files/2025_HDR/HDR25_Technical_Notes.pdf (дата звернення: 02.06.2025)

111. Human Development Report 2025 technical notes Calculating the human development indices—graphical presentation (Technical note 3. Gender Development Index) URL: https://hdr.undp.org/sites/default/files/2025_HDR/HDR25_Technical_Notes.pdf (дата звернення: 02.06.2025)

112. Human Capital Index 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/HCR2016_Main_Report.pdf (дата звернення: 11.10.2021).

113. World Economic Forum. Рейтинг стран мира по индексу глобальной конкурентоспособности. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index> (дата звернення: 11.10.2021).

114. World Bank. (2019). Human Capital Project. Washington, DC: World Bank. Available at: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital>

ДОДАТКИ

Результати розрахунків показників груп життя, навчання та рівню ВНД на 1
душу населення в Україні, Німеччині, Франції

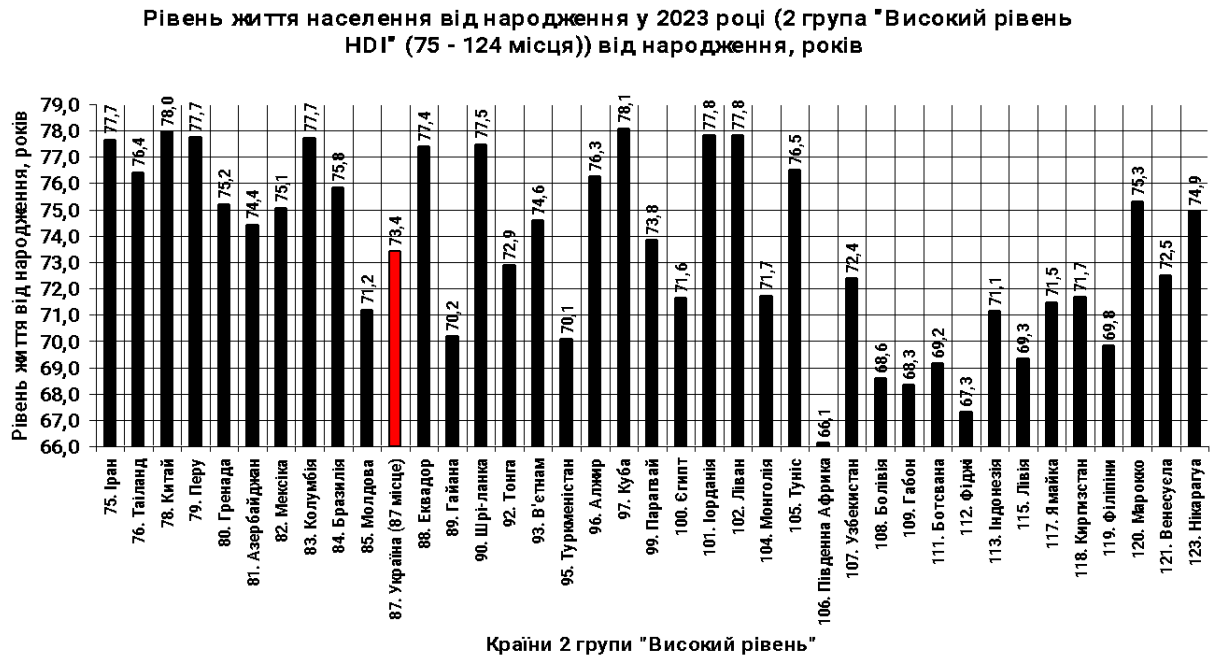

Рис. Б. 1. Рівень життя населення від народження у 2023 році (2 група «Високий рівень HDI» (75 - 124 місця)) від народження, років
Джерело: побудовано за даними [95]

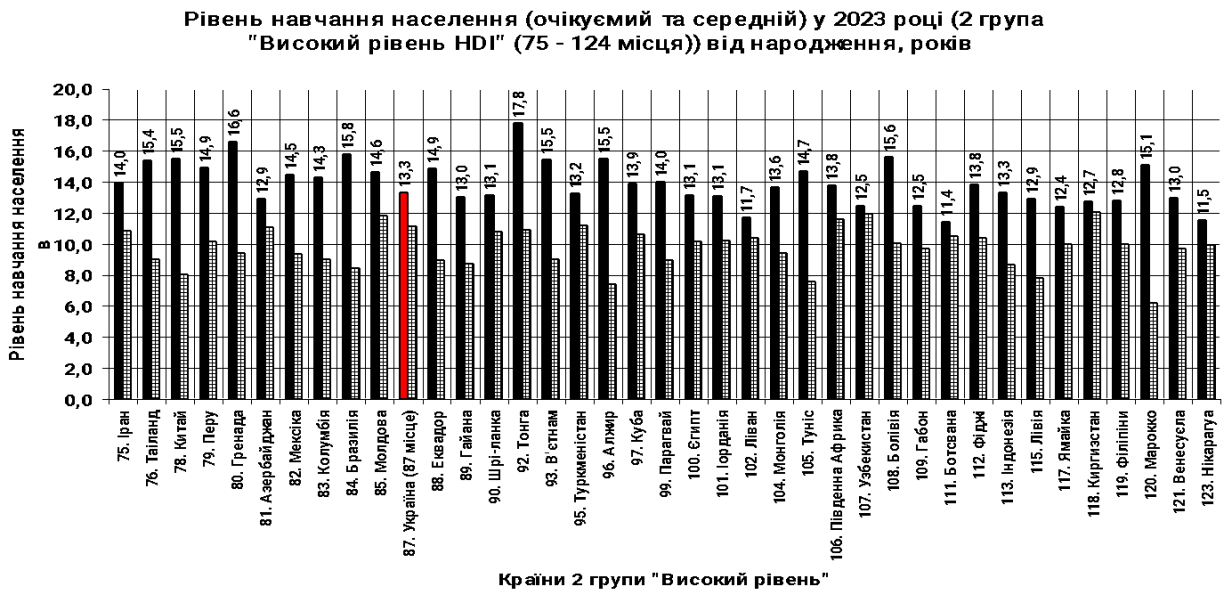

Рис. Б. 2. Рівень навчання населення (очікуємих та середній) у 2023 році (2 група «Високий рівень HDI» (75 - 124 місця)) від народження, років
Джерело: побудовано за даними [95]

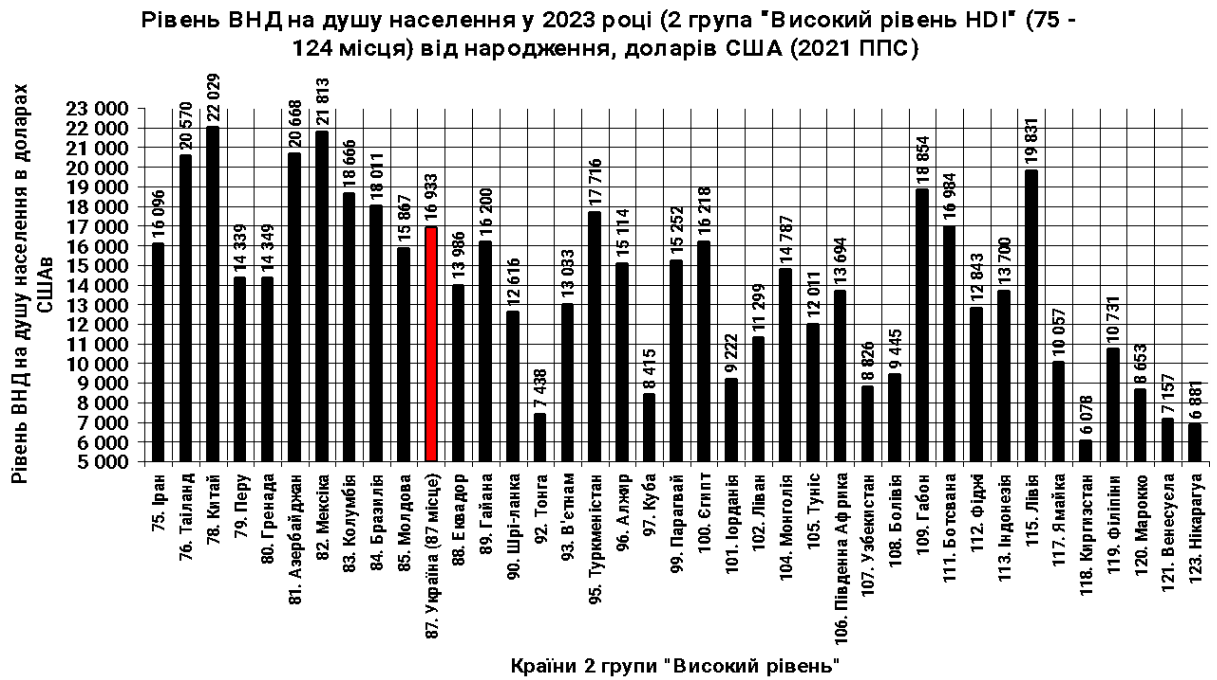

Рис. Б.3. Рівень ВНД на душу населення у 2023 році (2 група «Високий рівень HDI» (75 - 124 місце) від народження, доларів США (2021 ППС)

Джерело: побудовано за даними [95]

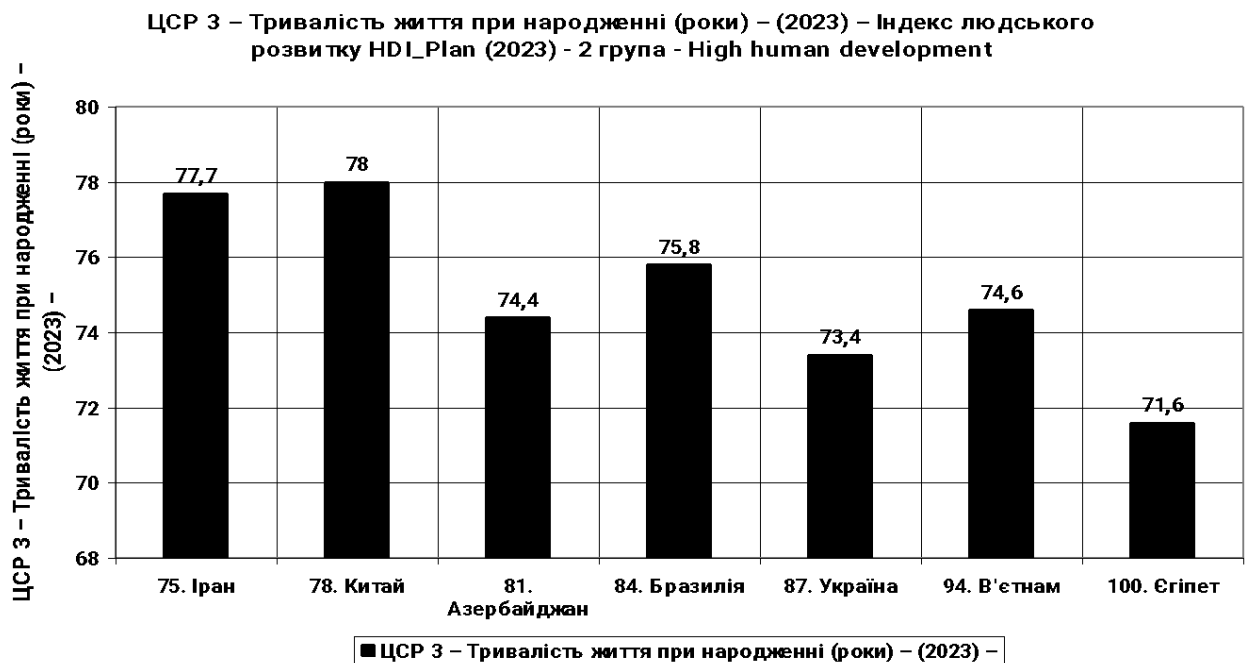

Рис. Б.4. ЦСР 3 – Тривалість життя при народженні (роки) – (2023) – Індекс людського розвитку HDI_Plan (2023) - 2 група - High human development

Джерело: побудовано за даними [95]

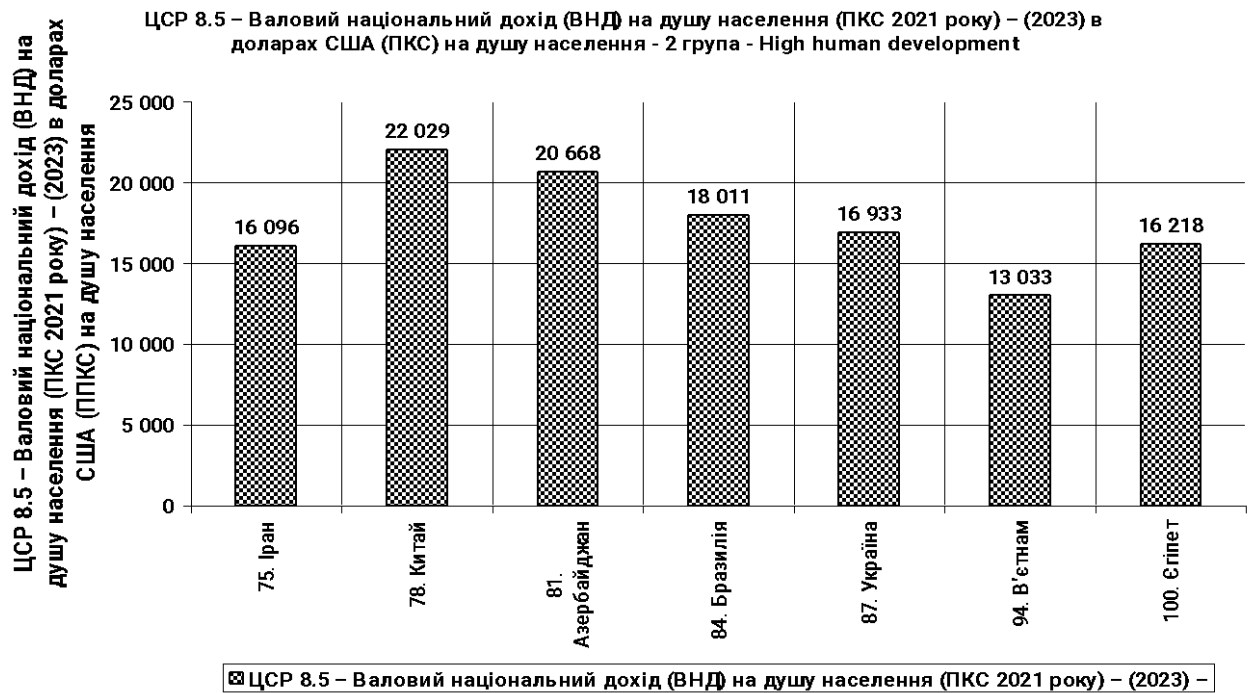

Рис. Б.5. ЦСР 8.5 – Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення (ПКС 2021 року) – (2023) в доларах США (ПКС) на душу населення - 2 група - High human development

Джерело: побудовано за даними [95]

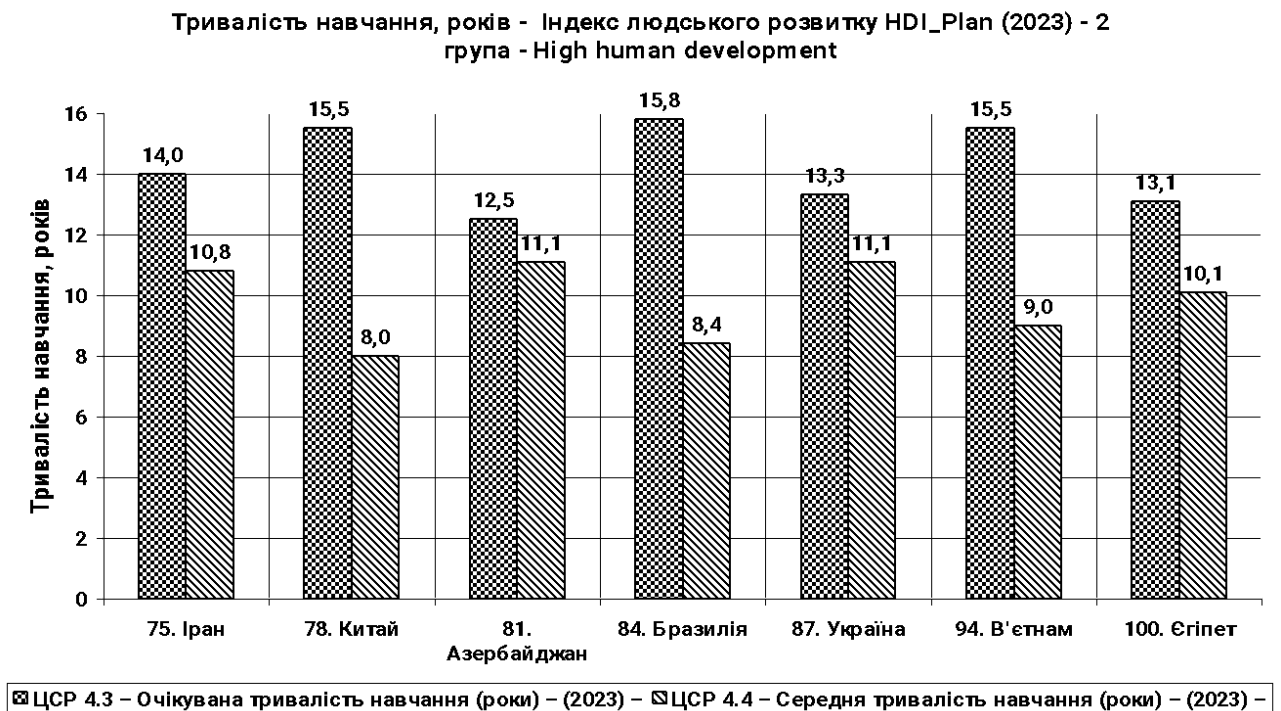

Рис. Б.6. Тривалість навчання, років - Індекс людського розвитку HDI_Plan (2023) - 2 група - High human development

Джерело: побудовано за даними [95]

Додаток В

Економетричний аналіз впливу коефіцієнтів життя, навчання, ВНД на душу населення ув Україні у 2005 – 2023 рр.

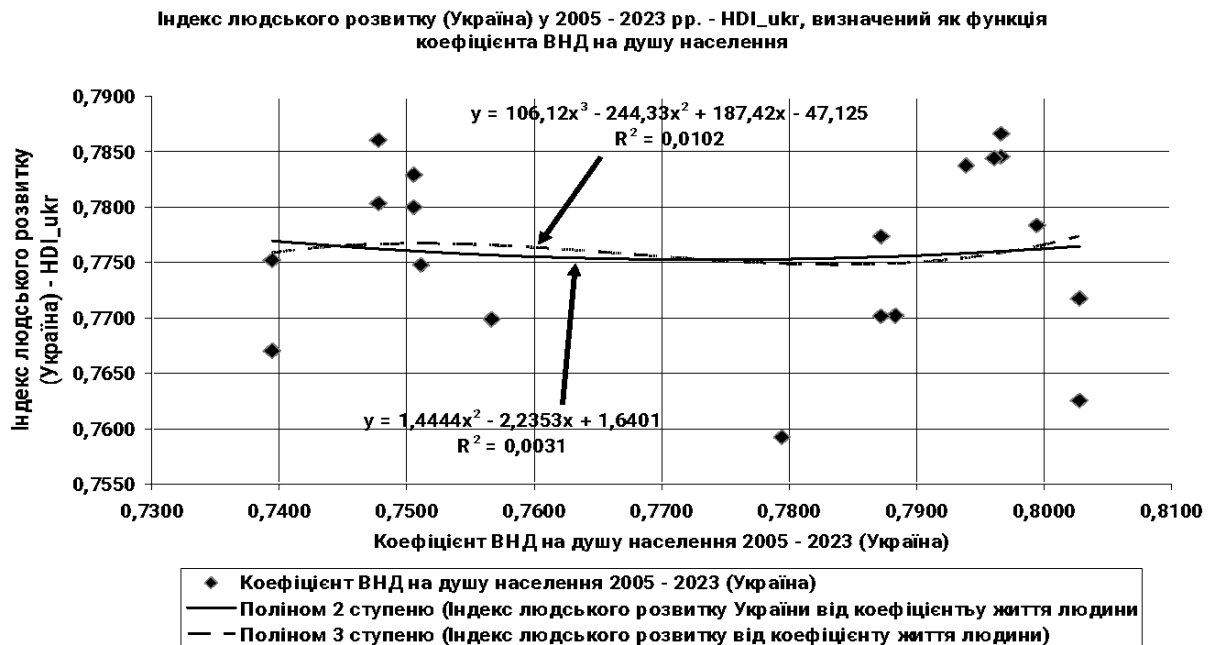

Рис. В.1. Індекс людського розвитку (Україна) у 2005 - 2023 рр. - HDI_ukr, визначений як функція коефіцієнта ВНД на душу населення

Джерело: побудовано за даними [109]

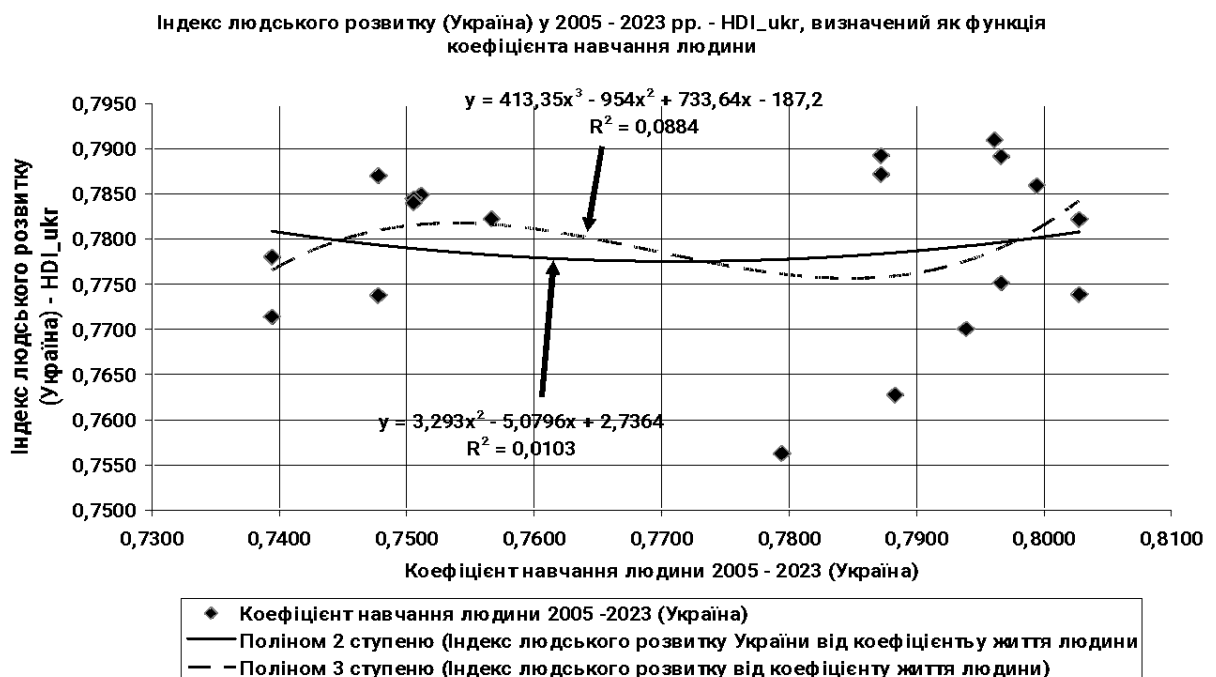

Рис. В.2. Індекс людського розвитку (Україна) у 2005 - 2023 рр. - HDI_ukr, визначений як функція коефіцієнта навчання людини

Джерело: побудовано за даними [109]

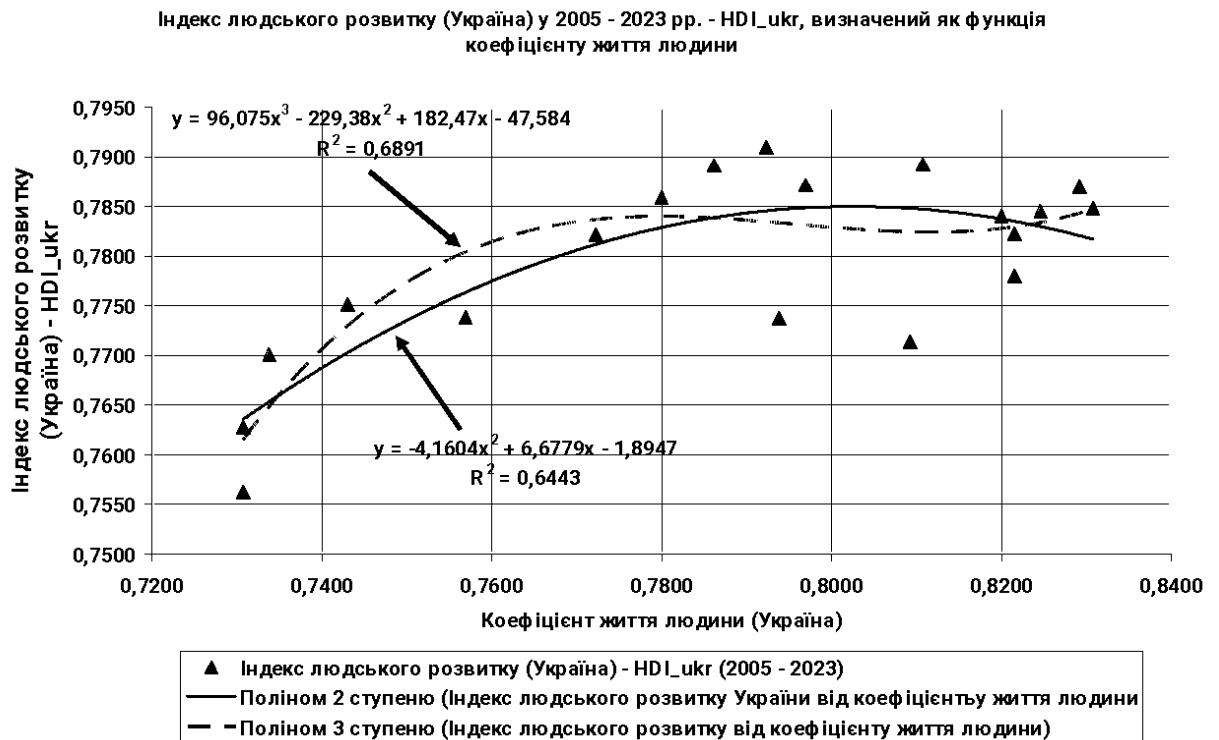

Рис. В.3. Індекс людського розвитку (Україна) у 2005 - 2023 рр. - HDI_ukr, визначений як функція коефіцієнту життя людини

Джерело: побудовано за даними [109]

Порівняльні розрахунки Індексів людського розвитку Німеччини, Франції,
України у 2005 – 2023 рр.

Рис. Г.1. Порівняння рівнів життя чоловіків Німеччини, Франції,
України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР

Джерело: побудовано за даними [109]

Рис. Г.2. Порівняння рівнів тривалості навчання чоловіків Німеччини,
Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР

Джерело: побудовано за даними [109]

Рис. Г.3. Порівняння рівнів середньої тривалості навчання чоловіків Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР

Джерело: побудовано за даними [109]

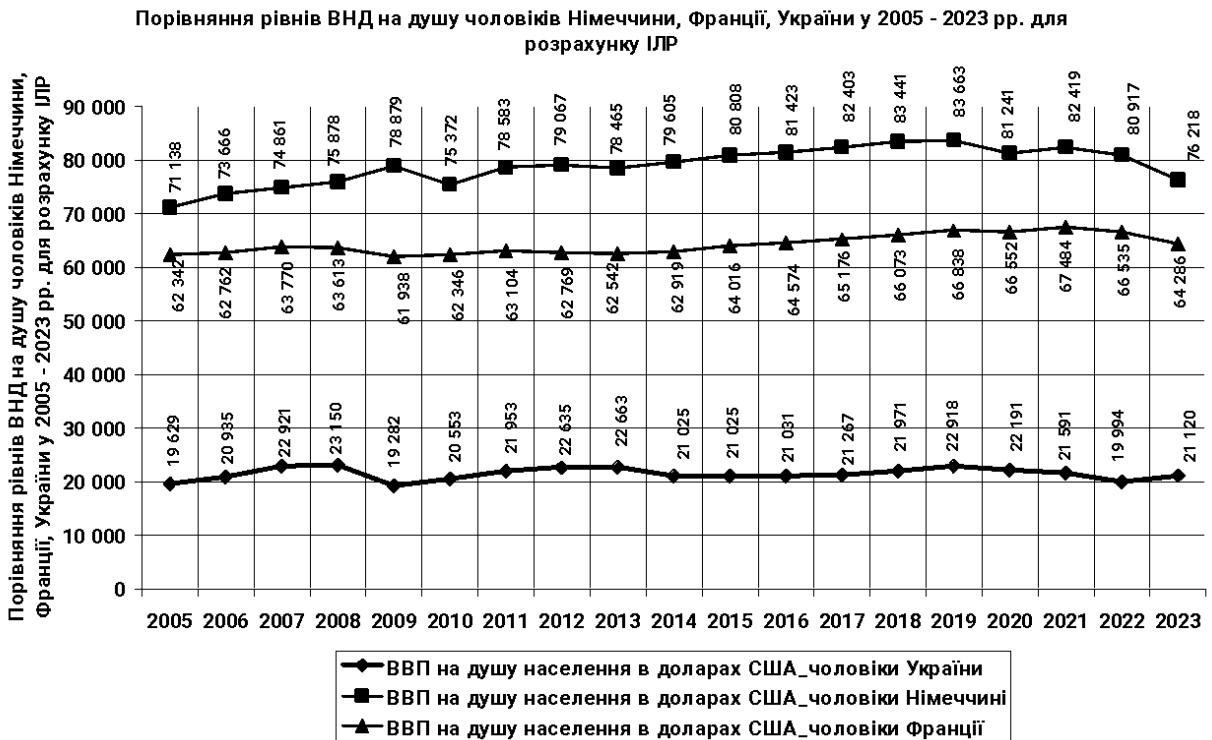

Рис. Г.4. Порівняння рівнів ВВП на душу чоловіків Німеччини, Франції, України у 2005 - 2023 рр. для розрахунку ІЛР

Джерело: побудовано за даними [109]

Рис. Г.5. Порівняння рівнів життя жінок у Німеччині, Франції, Україні у 2005 - 2023 рр, років

Джерело: побудовано за даними [109]

Рис. Г.6. Порівняння рівнів тривалості навчання жінок у Німеччині, Франції, Україні у 2005 - 2023 рр, років

Джерело: побудовано за даними [109]

Рис. Г.7. Порівняння рівнів середньої тривалості навчання жінок у Німеччині, Франції, Україні у 2005 - 2023 рр, років

Джерело: побудовано за даними [109]

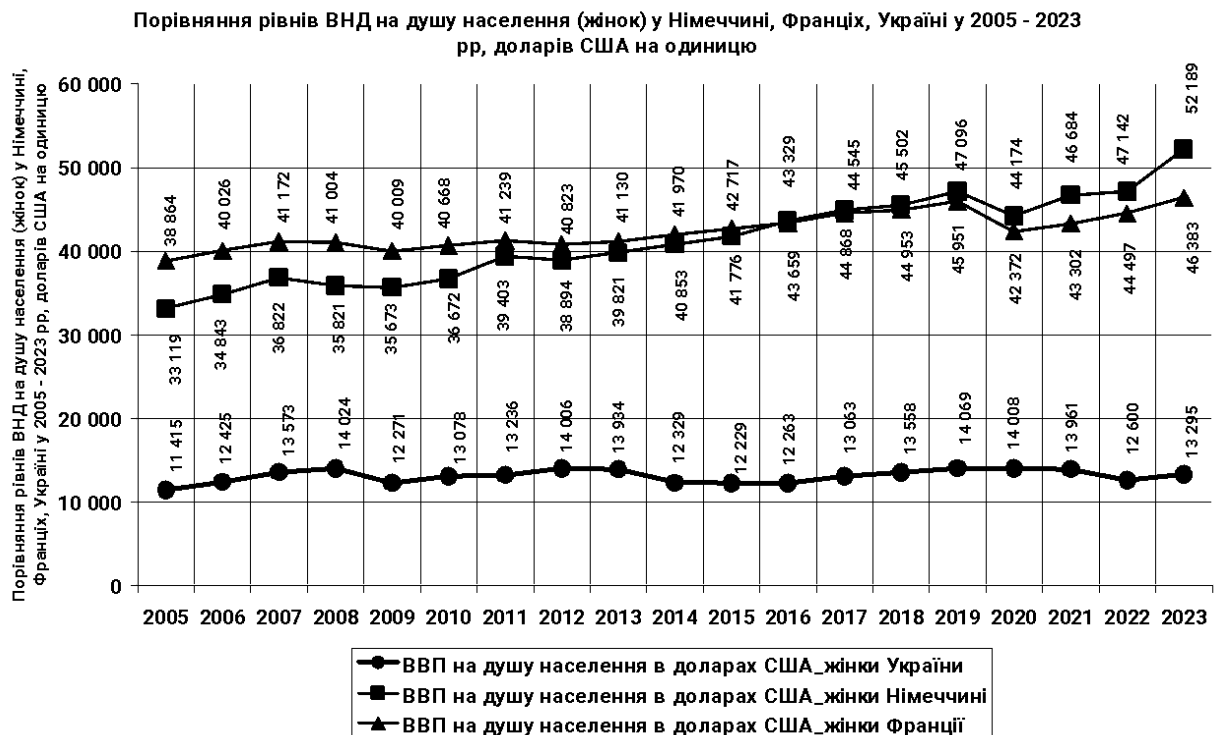

Рис. Г.8. Порівняння рівнів ВВП на душу населення (жінок) у

Німеччині, Франції, Україні у 2005 - 2023 рр, доларів США на одиницю

Джерело: побудовано за даними [109]

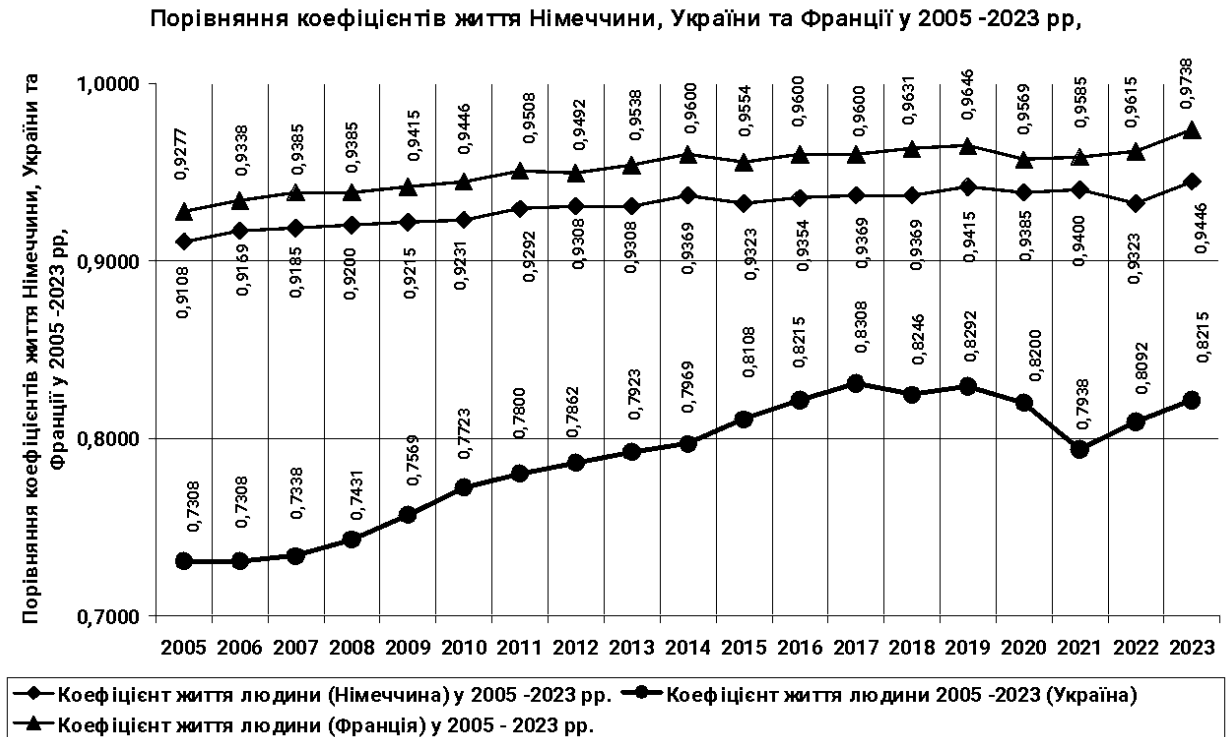

Рис. Г.9. Порівняння коефіцієнтів життя Німеччини, України та Франції у 2005 - 2023 рр,

Джерело: побудовано за даними [109]

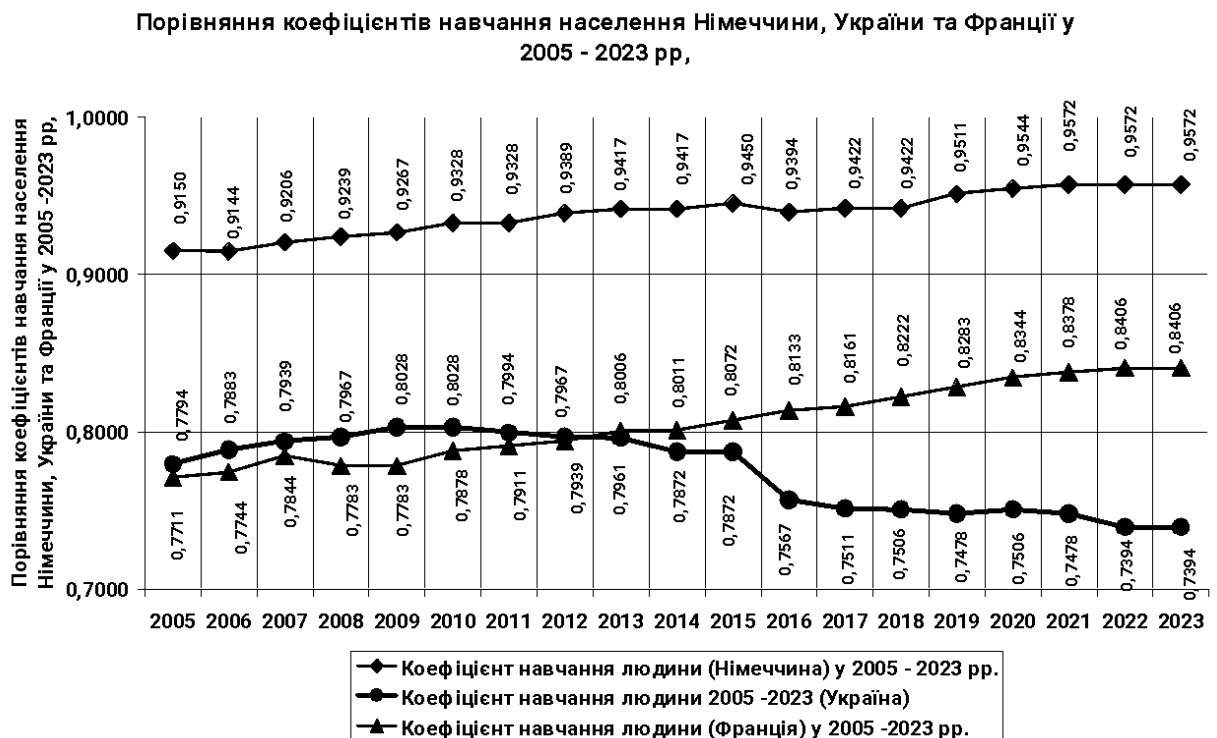

Рис. Г.10. Порівняння коефіцієнтів навчання населення Німеччини,
України та Франції у 2005 - 2023 рр,
Джерело: побудовано за даними [109]

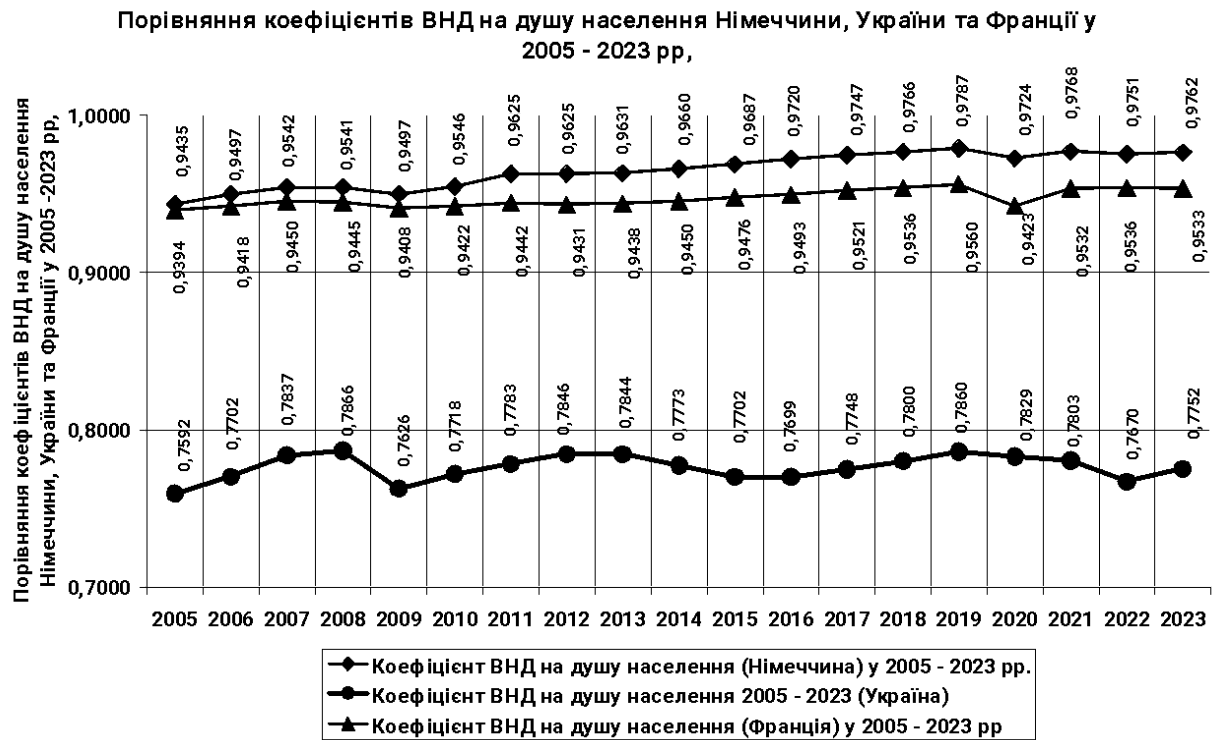

Рис. Г.11. Порівняння коефіцієнтів ВНД на душу населення Німеччини, України та Франції у 2005 - 2023 рр,

Джерело: побудовано за даними [109]